

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Střední vzdělávání žáků s mentálním postižením v praktických školách

Secondary education of mentally handicapped pupils in practical schools

Ilona Šedivá

Vedoucí práce: PaedDr. Stanislava Dyršmíková

Studijní program: Speciální pedagogika (N7506)

Studijní obor: N SPPG (7506T002)

2018

Odevzdáním této diplomové práce na téma „Střední vzdělávání žáků s mentálním postižením v praktických školách“ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 11.06.2018

Děkuji vedoucí diplomové práce PaedDr. Stanislavě Dyršmídové za poskytnutí cenných rad, objektivních připomínek a odborné metodické vedení této práce.

Dále děkuji Mgr. Ivaně Sedlákové, ředitelce SOU a PrŠ Kladno - Vrapice za podporu a umožnění realizovat průzkumnou část práce v této škole.

Rovněž děkuji všem ředitelům škol Středočeského kraje, kteří mi poskytli údaje pro praktickou část práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce obsahuje v teoretické části pojednání o významu vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením, definuje osoby s mentálním postižením, uvádí jejich zvláštnosti v souvislosti s jejich vzděláváním na úrovni středního vzdělávání. Popisuje Rámcové vzdělávací programy pro praktické školy s jednoletou a dvouletou přípravou.

Průzkumná část je zaměřena na sledování středního vzdělávání žáků v praktických školách v regionu Středočeského kraje. Hlavním cílem průzkumu bylo zjistit možnosti pracovního uplatnění absolventů praktických škol po ukončení středního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mentální postižení, podpůrná opatření, praktická škola s dvouletou přípravou, praktická škola s jednoletou přípravou, střední odborné učiliště, vzdělávání, žáci se speciálně vzdělávacími potřebami.

ABSTRACT

The diploma thesis contains in the theoretical part a discussion about the importance of education of pupils with moderate mental disabilities, defines persons with mental disabilities, presents their characteristic peculiarities in relation to their education at the level of secondary education. It describes the Framework Educational Programs for practical schools with one-year and two-year training.

The exploratory part focuses on monitoring secondary education of pupils in practical schools in the Central Bohemian Region. The main aim of the survey was to find out the possibilities of employment of graduates of practical schools after graduation.

KEYWORDS

Education, mental disability, practical school with one-year training, practical school with two years of training, pupils with special educational needs, support measures, secondary vocational school.

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	10
1 Základní terminologie.....	10
1.1 Vzdělávání.....	10
1.2 Vyučování	11
1.3 Učení	12
1.4 Výchova	13
2 Vzdělávací systém v České republice.....	14
2.1 Základní vzdělávání	16
2.2 Střední vzdělávání.....	16
3 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami	18
3.1 Žáci s mentálním postižením	18
3.1.1 Příčiny vzniku mentálního postižení.....	21
3.2 Klasifikace mentální retardace.....	23
3.2.1 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace.....	24
3.3 Žáci se souběžným postižením více vadami	28
3.4 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	29
3.5 Inkluzivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	32
3.6 Podpůrná opatření	34
4 Rámcové vzdělávací programy.....	36
4.1 RVP pro obor vzdělání praktická škola jednoletá a dvouletá	37
4.2 Závěrečné zkoušky v praktické škole	43
Praktická část	46
5 Analýza vzdělávání žáků praktických škol jednoletých a dvouletých	46
5.1 Cíl průzkumu.....	46

5.2	Pracovní hypotézy	47
5.3	Použité metody a postupy průzkumu	47
5.4	Harmonogram postupu průzkumu.....	48
5.4.1	Přípravná fáze	48
5.4.2	Realizační fáze	51
5.4.3	Vyhodnocovací fáze	51
5.5	Charakteristika průzkumného vzorku respondentů.....	52
6	Vlastní průzkum.....	55
6.1	Naplněnost škol.....	55
6.1.1	Přijímání žáků do Praktických škol	58
6.2	Zaměření oboru vzdělání v praktických školách	60
6.3	Zaměření oboru vzdělání - příprava pokrmů	62
6.3.1	Záznamy rozhovorů	63
6.3.2	Záznam z pozorování žáků při praktické zkoušce	70
6.4	Pracovní začlenění absolventů Praktické školy dvouleté.....	71
7	Závěr průzkumu, diskuse k zadaným hypotézám průzkumu.....	75
	Závěr	77
	Seznam použitých informačních zdrojů	79
	Seznam příloh	83

Úvod

Každý jedinec má právo na rovný přístup ke vzdělávání. Podle této zásady mají rovný přístup ke vzdělávání také žáci s mentálním postižením. Proto má v systému vzdělávání osob s mentálním postižením právě střední vzdělávání významnou pozici spolu s dalším vzděláváním a celoživotním učením.

Úspěšné ukončení středního vzdělávání má zásadní vliv na další pracovní uplatnění těchto jedinců. Najít práci pro osoby s mentálním postižením není z praktického hlediska příliš jednoduché. I přes různá podpurná opatření zaměstnavatelů, existuje celá řada problémů a nedostatků při zaměstnávání osob zejména se středně těžkým mentálním postižením.

Střední vzdělávání žáků s mentálním postižením navazuje na vzdělávací programy základních škol. Vzdělávací programy jednotlivých oborů středního vzdělávání pro žáky s mentálním postižením jsou sestaveny tak, aby rozvíjely vědomosti, dovednosti, postoje a návyky s důrazem na uplatnění v praktickém životě a případně i na trhu práce. Ve vyučování jsou uplatňovány metody a prostředky, které odpovídají současným poznatkům o procesu učení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a požadavkům zaměstnavatelů kladeným na jednotlivé profese.

Mnohdy, i přes veškeré snahy školy, se objevují skutečnosti, které ukazují na to, že část žáků má problémy při profesní přípravě. U žáků s mentálním postižením vznikají problémy při vzdělávání z různých příčin. Jedná se především o potíže související s rozsahem snížených rozumových schopností žáků. Někteří žáci mají vedle mentálního postižení i další souběžné postižení. Průběh a výsledky vzdělávání ovlivňuje pozitivně i negativně řada dalších mimointelektových faktorů.

V dnešní době se pedagogická věda stále vyvíjí, rozšiřují se poznatky ohledně mentálního postižení i v jiných vědních oborech. Život postiženým usnadňují informační a komunikační technologie, mění se také postoj celé společnosti k těmto jedincům. Současné pojetí školského systému zohledňuje přístupy ke vzdělávání jedinců s mentálním postižením, kdy je umožněno střední vzdělávání i žákům s těžšími formami postižením.

Žáci se středním mentálním postižením nebo s lehkým mentálním postižením v kombinaci s jiným postižením se po ukončení povinné školní docházky nejčastěji vzdělávají v praktické škole dvouleté a v praktická škole jednoleté. Absolvováním těchto typů středních škol získávají vysvědčení o ukončení středního vzdělání.

Podle současné legislativy České republiky je možno vzdělávat žáky s mentálním postižením také formou individuální integrace v běžných třídách střední školy. Jedná se většinou o žáky s diagnostikovaným lehkým mentálním postižením, kterým toto studium doporučí školské poradenské zařízení. Snaha o inkluzi mentálně postižených jedinců do běžného vzdělávacího proudu má v České republice stále větší legislativní podporu.

Cílem diplomové práce je postihnout základní problémy, které se vyskytují při středním vzděláváním žáků se středně těžkým mentálním postižením. Práce je zaměřena na zjištění výsledků vzdělávání žáků v praktických školách, zejména v praktických předmětech.

V teoretické části diplomové práce jsou na základě studia legislativních předpisů a odborné literatury, podrobněji popsány možnosti vzdělávání mentálně postižených žáků ve středních školách. Je zde uvedena základní terminologie, která se vztahuje k tématu práce. Je definováno mentální postižení, popsány charakteristiky žáků s mentálním postižením podle hloubky postižení v souvislosti se specifickými problémy, které se mohou vyskytovat v průběhu vzdělávání. Do teoretické části spadají rovněž kapitoly o současných změnách ve vzdělávání žáků podle Rámcového vzdělávacího programu pro praktické školy jednoleté a dvouleté. Samostatně je uvedena kapitola o systému podpůrných opatření ve smyslu aktuálně platných legislativních předpisů.

Téma diplomové práce bylo zvoleno na základě praktických zkušeností při výuce žáků v praktické škole dvouleté. Vychází z předpokladu, že střední vzdělávání je důležité pro každého jedince, tedy i pro žáky s těžšími formami mentálního postižení a souběžného postižení více vadami. Proto význam středního vzdělávání chápeme dnes jako jednu z priorit ve vzdělávání takto postižených žáků.

Vzdělávání žáků s mentálním postižením v praktických školách je výrazně ovlivněno zvláštnostmi v jejich osobnosti. Psychické a kognitivní procesy jsou sníženy,

zejména oblast vnímání, myšlení a paměti. Proto je výuka limitována vlastním postižením žáka. Nezastupitelnou roli mají zejména učitelé, speciální pedagogové a asistenti pedagoga, kteří vedou žáky různými speciálními metodami a postupy výuky k získání základních dovedností pro osvojení si a užívání znalostí a dovedností v praktickém životě.

Práce je zpracována jako teoreticko – empirická. Cílem průzkumné části práce je zjišťování úrovně výsledků vzdělávání žáků s mentálním postižením v praktických školách dvouletých a možnosti jejich profesního uplatnění. Ve druhé části je průzkum zaměřen na zjišťování názorů učitelů praktických škol na oblasti pracovní přípravy žáků.

Průzkumnou metodou byla metoda dotazníku, rozhovoru a pozorování. Průzkumný vzorek respondentů tvoří absolventi praktických škol dvouletých. Výsledky průzkumu jsou shrnuty v závěrech práce.

Teoretická část

Tato část práce vychází ze základních teoretických poznatků, které se vztahují ke zvolenému tématu práce. Je zaměřena na význam středního vzdělávání žáků ve školách, kde se vzdělávají žáci s různým druhem zdravotního postižení, především mentálního postižení. Nejprve je pojednáno obecně o významu vzdělávání a jeho systému v České republice. Charakterizuje současné kurikulární změny v souvislosti s aktuálními legislativními předpisy. Následně definuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, uvádí systém středních škol pro tyto žáky a popisuje, jaký význam a zastoupení má v těchto školách výuka praktických předmětů pro další uplatnění absolventů.

1 Základní terminologie

1.1 Vzdělávání

Z hlediska obecné pedagogiky lze definovat pojmy, které se vztahují k procesu vzdělávání jako základní pedagogické kategorii. V pojetí různých autorů je základní pedagogická terminologie mnohdy chápána rozdílně. Přístupy k definování jednotlivých pedagogických pojmů se odlišují jen minimálně. Stručně jsou uvedeny základní pedagogické kategorie - výchova, vzdělávání, učení a výchova, které spolu velmi úzce souvisí.

Vzdělávání lze obecně definovat jako proces učení, osvojování si vědomostí, dovedností a návyků. Tak jedinec získává určitý stupeň vzdělání. Vzdělávání probíhá během celého života. Od období raného dětství až do dospělosti. Vývojem a zkušenostmi získává jedinec stále více poznatků, které se učí prakticky využívat. Člověk přijímá v průběhu celého života nové poznatky, které prakticky používá.

Hartl definuje pojem vzdělávání jako „*učení zprostředkované přejímání dosavadních zkušeností lidstva, chování a hodnotových systémů.*“¹

---

¹ HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 246. ISBN 978 - 80-7367-569-1.

Obdobně definuje vzdělávání Beneš: „*Pod vzděláváním se rozumí převážně proces zprostředkování znalostí, dovedností a rozvoj schopností. Vzdělávání je tak převážně didaktickou záležitostí, otázkou správné výuky.*“²

Celkově lze termín vzdělávání zobecnit jako cílevědomá realizace stanovených pedagogických vzdělávacích cílů. Je to proces, při kterém jde o splnění cílů, které jsou předem plánované v konkrétním časovém horizontu a to zejména s ohledem na věk jedince. V procesu vzdělávání se utvářejí, formují a rozvíjejí osobnostní předpoklady jedince prostřednictvím vzdělávacích institucí pod vedením odborníků, profesionálů.

Je třeba z praktického hlediska si uvědomit, že v celkovém procesu vzdělávání nejde pouze o získávání konkrétních poznatků, vědomostí a dovedností. Z hlediska společenského významu je vzdělávání „*proces všestranné humanizace a kultivace člověka zahrnující procesy jako socializace, enkulturace a personalizace.*“³

Ve vzdělávacím procesu nejde jen o soubor osvojených poznatků, ale o rozvoj celkové osobnosti jedince, jehož cílem je umožnit mu co nejoptimálnější zapojení do života společnosti, umět reagovat na životní situace, umět se přizpůsobit společenským změnám.

1.2 Vyučování

Se vzděláváním přímo souvisí pedagogický termín vyučování. Je chápáno „*jako cílevědomá, organizovaná, plánovitá činnost vedená zpravidla učitelem, při níž jsou zprostředkovány nové vědomosti, dovednosti a návyky. Je to činnost probíhající zpravidla institucionalizovaně, tj. ve školách...*“⁴

Podle výše definovaného pojmu vzdělávání je vyučování prostředkem k dosažení jeho základních cílů. Vyučování je proces, kde má zpravidla vedoucí úlohu učitel. Činnost učitele je cílevědomá a předem plánovaná. Vyučování probíhá podle stanovených zásad. Konkrétní postupy výuky jsou realizovány ve vyučovacích hodinách.

---

² BENEŠ, M. *Andragogika*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. s. 15. ISBN 978-80-247-2580-2.

³ KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2.vyd. Praha: UJAK, 2010. s. 23. ISBN 978-80-7452-009-9.

⁴ KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.24. ISBN 978-80-7452-009-9.

V pedagogice se metodikou a doporučenými postupy práce učitele zabývá didaktika vyučování. Předkládá učiteli určité návody, jak efektivně vést vyučovací proces. Hlavní význam a úlohu při vyučování má ale především vlastní kreativita učitele, který vede žáky tak, aby stanovené vyučovací cíle Národním programem rozvoje vzdělávací soustavy, byly splněny v plném rozsahu.

1.3 Učení

Mezi další základní pedagogické pojmy patří učení, které přímo souvisí se vzděláváním. Z hlediska pedagogické terminologie je učení činnost žáka, který si osvojuje učením nové poznatky. Učení jako takové je třeba posuzovat v širších souvislostech. V procesu vzdělávání nejde jenom o učení ve škole. Jedinec získává mnoho poznatků i mimo školu. Ukončením školního vzdělávání proces učení nekončí. Naopak, učíme se v podstatě v celém životě. *„Učení znamená získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života. Plní funkci přizpůsobování se organismu k prostředí a ke změnám tohoto prostředí. Životní úloha lidského učení je v aktivním vyrovnávání se s životním prostředím přírodním a zejména společenským, v získání předpokladů pro plnější, aktivnější a tvořivý život. Učení působí na všechny druhy psychických jevů. Podle toho se lidské učení vymezuje také výčtem výsledků. Výsledkem lidského učení může být osvojení vědomostí, dovedností, návyků a postojů, ale také změna psychických procesů a stavů i změna psychických vlastností.“*⁵

Výsledky učení ovlivňuje mnoho činitelů. U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se jedná především o stupeň jejich zdravotního postižení a intelektuálních schopností. Potenciál rozumových předpokladů je základním předpokladem přijímání nových poznatků. I žáci s různou hloubkou mentálního postižením jsou schopni učit se. Poznatky přijímají na odlišné úrovni než ostatní vrstevníci, ale jsou schopni si osvojit mnoho důležitého, které uplatní ve svém životě.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami má význam i pro formování jejich osobnostních vlastností. Dítě se učí od počátku svého vývoje, prakticky od narození. Rozvíjí se jeho mentální potenciál i jednotlivé složky osobnosti.

---

⁵ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. s. 62. ISBN 80-7066-534-3.

Jde především o rozvoj vnímání, mluvené řeči, myšlení, paměti. Podle různorodosti a variability speciálních vzdělávacích potřeb žáků je odlišný i způsob jejich vzdělávání, vyučování a vlastního učení.

1.4 Výchova

V průběhu utváření osobnosti jedinců s mentálním postižením má prioritní význam výchova. Je obecně definována jako „*záměrné, cílevědomé a všestranné působení za účelem utváření tělesných či duševních vlastností jedince, zpravidla v souladu se zaměřením a tradicemi dané společnosti*“.⁶

Výchova znamená veškeré ovlivňování jedince již od jeho narození až do dospělosti. Výchovu jedince ovlivňuje zpočátku rodina, následně škola a další výchovné instituce. Výchovu je vždy třeba vnímat v širších společenských souvislostech, které ovlivňují rozvíjení osobnosti jedince. Existuje i negativní vliv širšího společenského okolí, které může nepřímo nevhodně působit na dítě, žáka, dospívajícího jedince. V tomto případě je třeba vyzdvihnout význam rodiny, neboť výchova v rodině a rodiče, zodpovídají za kladný vývoj dítěte.

Žáky lze vzdělávat za předpokladu, že mají ustálené výchovné normy a návyky tak, aby byli schopni zapojit se do vlastního procesu vzdělávání, vyučování. Proto je ve školách pro žáky s mentálním postižením prioritně zohledňován princip výchovného vyučování, kdy výchova může být v určité etapě nadřazena nad vzděláváním.

---

⁶ KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*, 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.21. ISBN 978-80-7452-009-9.

2 Vzdělávací systém v České republice

Od počátku svého vzniku prošel systém vzdělávání v České republice řadou změn.

Právo na vzdělání v České republice zaručuje Základní listina práv a svobod, konkrétně článek 33.

„Článek 33 upravuje tři roviny práva na vzdělání. První rovina je konstrukce, že se právo na vzdělání poskytuje všem. Druhá, sociální rovina, je vyjádřena v čl. 33 odst. 2. Toto ustanovení přiznává občanům právo, které má nepodmíněnou povahu na bezplatné základní a středoškolské vzdělání. Ačkoliv se v ustanovení hovoří i o bezplatném vzdělání na vysokých školách, nejde zde již o právo nepodmíněné povahy, neboť je naopak podmiňováno vedle schopností občana také možnostmi společnosti. Třetí rovinou je rovina institucionální, když čl. 33 upravuje i zřizování jiných než státních škol (čl. 33 odst. 3). Zákonem lze stanovit podmínky, za kterých stát poskytuje občanům při studiu pomoc.“⁷

Další právní a závaznou normou, která upravuje vlastní systém vzdělávání je školský zákon č. 561/2004 Sb. v platném znění, který uvádí: *„Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen "vzdělávání") uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství“⁸.*

Školský zákon je tedy v našem vzdělávacím systému základní normou, která stanovuje základní zásady a cíle vzdělávání. Ve svém obsahu uvádí systém vzdělávacích programů a také tato právní norma určuje, jakým způsobem se mají tyto cíle prostřednictvím vzdělávací soustavy zajistit.

Vzdělávací systém České republiky je v současné době realizován prostřednictvím stupňů vzdělávání, které na sebe logicky navazují a tvoří tak ucelený systém.

Do uceleného systému vzdělávání v České republice tedy řadíme:

---

⁷ Základní Listina práv a svobod (online). Dostupné z <http://cs.wikipedia.org>

⁸ Školský zákon 561/2004 Sb., v platném znění, § 1

- předškolní vzdělávání,
- základní vzdělávání,
- střední vzdělávání,
- vysokoškolské vzdělávání,
- postgraduální vzdělávání,
- celoživotní vzdělávání.

Přelomovým dokumentem týkající se vzdělávání je Národní program rozvoje v České republice pod názvem Bílá kniha. V tomto dokumentu je uvedeno, že vzdělávací soustava zajišťuje: *„rovný přístup ke vzdělávání, vyrovnávání nerovností sociálního a kulturního prostředí i všech znevýhodnění daných zdravotními, etnickými či specificky regionálními důvody a podporuje demokratické a tolerantní postoje ke všem členům společnosti bez rozdílu.“*⁹

Koncepce nových legislativních předpisů, které představuje vydání školského zákona 561/2004 Sb., „O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání“ zohledňuje Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy České republiky z roku 2002 a Programové prohlášení vlády České republiky z roku 2002. Je koncipován ve smyslu mezinárodních smluv, například Úmluvy o právech dítěte, Úmluvy o ochraně práv národnostních menšin a závazných předpisů Evropské unie. Současně platný školský zákon je komplexní právní normou, která postihuje oblast regionálního školství od předškolního vzdělávání přes základní a střední vzdělávání až po vyšší odborné vzdělávání, včetně zájmového, základního uměleckého a jazykového vzdělávání.

Vzdělávání jako veřejná služba je založeno na stanovení demokratických zásad a obecných cílů, které kladou důraz na rozvoj klíčových dovedností osobnosti, respektování lidských práv, toleranci, svobodě uvědomění si národní identity i evropské a celosvětové sounáležitosti. V souvislosti se zaměřením práce je dále stručně popsáno základní a střední vzdělávání.

---

⁹ *Bílá kniha*. Vyd.: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris, 2001, 14 s. ISBN 80-211-0372-8.

2.1 Základní vzdělávání

Základní stupeň vzdělávání je zajišťován základními školami. Povinná školní docházka je v současné době devítiletá a je zajišťována pro žáky ve věku od 6 do 15 let. Základní školní docházka může být prodloužena, ale maximálně do konce školního roku, ve kterém jedinec dosáhne sedmnáctého roku věku.

Základní vzdělávání je pokračováním předškolního vzdělávání. Povinnou školní docházku je možné vykonat na různých typech škol a je možné tak využít různých druhů vzdělávacích programů.

Základního vzdělání žáci dosáhnou po splnění povinné školní docházky a splněním určeného vzdělávacího programu v:

- základních školách státních i soukromých – plnění povinné školní docházky
- gymnáziích – v rozsahu osmiletých nebo šestiletých gymnáziích
- konzervatořích
- základních školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona
- základních školách speciálních.

Další alternativou pro systém základního vzdělávání může být škola waldorfského typu anebo základní škola Montessori.

2.2 Střední vzdělávání

Na základní vzdělávání navazuje další stupeň středního vzdělávání. Je zajišťováno pro veškerou populaci žáků po skončení povinné školní docházky. Střední stupeň vzdělávání je ukončen závěrečnou zkouškou nebo maturitní zkouškou.

Střední vzdělávání má tyto stupně vzdělání:

„a) střední vzdělání,

b) střední vzdělání s výučním listem,

c) střední vzdělání s maturitou¹⁰.

Střední stupeň vzdělávání má všeobecný nebo odborný charakter. Po ukončení středního vzdělávání žák obdrží doklad o absolvování závěrečné zkoušky, výuční list anebo maturitní vysvědčení.

---

¹⁰ Školský zákon 561/2004 Sb., v platném znění, § 58

Žáci mohou střední vzdělávání dosáhnout na gymnáziích, ve středních odborných školách, středních odborných učilištích, odborných učilištích, v konzervatořích a v praktických školách jednoletých a dvouletých.

Hlavní cíle středního vzdělávání:

- rozvíjení dovedností, schopní a postojů, které žák získal na základním stupni vzdělávání,
- rozvíjení osobních hodnot a vědomostí,
- poskytnutí širších všeobecných nebo odborných dovedností a znalostí,
- vytvářet předpoklady pro další profesní rozvoj jedince,
- podpora k dalšímu vzdělávání,
- připravit na samostatný osobní život,
- vytvářet motivaci pro samostatné celoživotní vzdělávání jedince.

Středního vzdělání lze dosáhnout v následujících programech:

- „*střední vzdělání získá žák po úspěšném ukončení vzdělávacího programu v délce 1 nebo 2 let denní formy vzdělávání,*
- *střední vzdělání s výučním listem získá žák po úspěšném dokončení vzdělávacího programu v délce 2 nebo 3 let denní formy vzdělávání, nebo formou zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem,*
- *střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák úspěšným ukončením vzdělávacích programů šestiletého nebo osmiletého gymnázia, nebo denní formy vzdělávání v délce 4 let, nebo nadstavbového studia v délce 2 let denní formy anebo zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou,*
- *střední vzdělání s výučním listem a maturitní zkouškou získá žák po úspěšném ukončení 4 let denní formy studia odborného vzdělávání, nebo vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem a maturitní zkouškou“¹¹.*

---

¹¹ Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, v platném znění, § 58, odst. 2-4.

3 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Termín žáci se speciálními vzdělávacími potřebami byl v České republice právně definován v §16 školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění. *Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou podle původního znění zákona považováni především žáci s různým zdravotním postižením.*¹²

Jedná se o následující skupiny žáků:

- žáci s tělesným postižením
- žáci se zrakovým postižením
- žáci se sluchovým postižením
- žáci s mentálním postižením
- žáci s autismem (s poruchou autistického spektra)
- žáci s vadami řeči (s narušenou komunikační schopností)
- žáci se souběžným postižením více vadami
- žáci s vývojovými poruchami učení nebo chování

Vzhledem k zaměření tématu práce bude o žácích s mentálním postižením a souběžným postižením více vadami pojednáno následně v samostatné kapitole.

3.1 Žáci s mentálním postižením

Jakýkoliv handicap, čímž samozřejmě zdravotní postižení je, ovlivňuje zásadním způsobem osobní život všech těch, kterých se bezprostředně týká. Ať je to nejbližší rodina, nebo i nejbližší okolí. Vývojem doby se i Česká republika zařadila mezi státy, které se snaží o co nejhodnotnější zapojení postižených občanů do společnosti. Cílem tohoto zapojení je záměr co nejvíce zlepšit kvalitu a podmínky jejich života.

Součástí každého plnohodnotného života je samozřejmě kvalitní a dosažitelné vzdělání. Postiženým jedincům však k dosažení cíle kvalitního vzdělání brání různé bariéry. Odstraňování bariér je jednou ze snah každé moderní společnosti. Aby i

---

¹² Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 16

postižení spoluobčané měli alespoň odpovídající a podobné či stejné podmínky k dosažení vzdělání.

Pokud se bude dařit dostatečně kvalitně odstraňovat vzdělávací bariéry pro postižené, dosáhneme jejich lepší integrace do společnosti, čímž zajistíme zkvalitnění jejich osobního i profesního života.

Snížení rozumových schopností v psychologii nazýváme jako mentální retardaci. Mentální retardace je také někdy definována jako trvalé snížení rozumových schopností, které vzniklo důsledkem poškození mozku. Takto postižení jedinci mají odlišný vývoj psychických vlastností a zaostávají ve vývoji rozumových schopností. Retardaci nelze léčit, protože se nejedná o nemoc.

S ohledem na různorodost postižení nelze říci, že jsou mentálně postižení jedinci stejní. Každý mentálně postižený jedinec je jiný, každý má své vlastní lidské potřeby, vlastní vývojové možnosti, které je nutno rozšiřovat a podporovat. Nelze chápat, že tito jedinci tvoří homogenní skupinu. Samotné postižení může být kombinováno s jinými vadami, a to jak zrakovými, sluchovými tak i tělesnými. Mohou být také postižení kombinací výše uvedených vad, jako je Downův syndrom nebo autismus.

Termín mentální retardace vychází z latinského *Mens* = mysl a *retarde* = zdržet, zaostávat. Souhrnem těchto dvou termínů si lze jistě dobře představit o čem dané postižení je. V současné době se užívá pojmu mentální postižení.

U žáků s mentálním postižením se vždy jedná o snížení jejich rozumových schopností. Při užívání termínu mentálně postižený žák se v současné terminologii užívá pojem žák s mentálním postižením. Je to označení pro jedince, pro osobu s mentální retardací, které zdůrazňuje, že mentálně postižení jsou především lidské osobnosti a na druhém místě postižení.¹³

Mezi skupinou jedinců s mentálním postižením jsou značné rozdíly v rozumové úrovni jednotlivců. Patří sem osoby s lehkou mentální retardací ale i se středně těžkým až hlubokým mentálním postižením. Tito jedinci jsou ve svém životě téměř ve všech základních potřebách odkázány na pomoc druhých. Mezi těmito skupinami osob

---

¹³ ČERNÁ M. a kol. *Česká psychopedie*. 2. vyd. Praha: Karolinum 2015. ISBN 978-80-246-3071-7 (str. 80)

s různou hloubkou mentálního postižení existuje mnoho variant, každý jednotlivý člověk je vždy v něčem odlišný.

V současné době se vedle termínu „osoba s mentálním postižením“ užívá i termín mentální retardace. Z teoretického hlediska je třeba si ujasnit význam tohoto pojmu. Není to jednoznačné, protože definic je několik. Základním atributem mentální retardace je sociální nepřizpůsobivost, vzniklá na základě mentální nedostačivosti a zaostalého vývoje.

Definice mentální retardace se odlišují podle pojetí různých autorů. U nás je nejvíce citovaná definice mentální retardace od Dolejšího, která se snaží o sjednocení všech hledisek. *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh, na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční a kulturní, na deficitním učení, na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu, na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“*¹⁴

Definice Franioka přináší odlišný náhled: *„Mentální retardace je spíše stav než choroba či nemoc. Společenské postavení lidí s intelektuálním postižením je nižší než u jedinců s jiným postižením.“*¹⁵

V terminologickém speciálně pedagogickém slovníku UNESCO z roku 1983 je uvedena definice Světové zdravotnické organizace takto: *„Pod heslem mentální retardace se rozumí celkové snížení intelektuálních schopností osobnosti postiženého, které vzniká v průběhu vývoje a je obvykle provázeno nižší schopností orientovat se v životě. Nedostatek adaptivního chování se projevuje ve zpomaleném, zaostávajícím vývoji, v ohraničených možnostech vzdělávání, v nedostatečné sociální přizpůsobivosti, přičemž se uvedené příznaky mohou projevovat samostatně nebo v různých kombinacích.“*¹⁶

---

¹⁴ DOLEJŠÍ, M.: *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha: Avicenum. 1978 . s.38

¹⁵ FRANIOK, P, *Vzdělávání osob s mentálním postižením*. Ostrava, Ostravská universita, 2008,s.32.
ISBN 978-80-7368-622-2

¹⁶ ČERNÁ, M. a kol.: *Kapitoly z psychopedie*. Praha: UK, 1995. ISBN 80- 7066-899-7.s.12

Z dalších autorů, kteří se zabývají problematikou osob s mentálním postižením, můžeme uvést např. definici Švarcové :

*„Za mentálně retardované (postižené) se považují takoví jedinci (děti, mládež i dospělí), u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování“.*¹⁷

Obecně lze shrnout tyto definice tak, že mentální postižení je neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje, i když je jedinec odpovídajícím způsobem vzděláván, vychováván.

3.1.1 Příčiny vzniku mentálního postižení

Nejčastější příčinou mentálního postižení můžeme označit genetické vady, prenatální nebo perinatální organické poškození centrální nervové soustavy anebo projevy metabolických poruch.

Mentální retardace může mít genetický základ. V tomto případě se jedná o poruchu genetického původu, které můžeme dělit:

- poruchy, které vznikly na bázi odlišného počtu nebo struktury autonomů. Příkladem je Downův syndrom – způsobený trizomií 21 chromozomu.
- poruchy genové, kdy k poškození mozku dochází patologickými metabolity (fenyktonurie) - dědičné metabolické onemocnění
- poruchy, které vznikají na základě odlišného počtu nebo struktury pohlavních chromozomů.

Další vliv na vznik mentální retardace jsou teratogenní faktory, které ovlivňují jedince ještě v jeho prenatálním vývoji.

V období mezi početím a porodem na jedince působí nejrůznější negativní vlivy, které mohou být příčinou jeho mentálního postižení. Mezi hlavní patří vlivy dědičné, jako jsou poruchy a nemoci zděděné po předcích. Další příčinou může být poškození plodu v důsledku onemocnění matky v průběhu gravidity.

K poškození může dojít vlivem nemocí jako je např. toxoplazmóza, zarděnky, pásový opar apod. Čím dříve dojde k patologii, tím závažnější poškození plodu může

---

¹⁷ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.s.28

být a také následky mohou být větší. V neposlední řadě se může také jednat o postnatální poškození mozku v raném věku jedince, které je způsobeno zánětlivým onemocněním, otravou či úrazem.

Postižení může způsobit např. onemocnění klíšťovou encefalitidou, meningitidou anebo menigocefalitidou. Může vznikat v postnatálním vývoji také vlivem nepřiměřené výchovy a také vlivem sociokulturní deprivace v rodině. Pokud se na tyto aspekty mající vliv na intelekt přijde včas, je možno tento pokles eliminovat a saturací těchto potřeb zvýšit intelekt jedince.

Zvolský klasifikuje příčiny mentálního postižení takto:

„nejčastější příčiny vzniku mentální retardace:

- *dědičnost – intelekt rodičů v důsledku rodinného prostředí,*
- *sociální faktory – materiální podmínky, nestabilní rodinné vztahy,*
- *environmentální faktory – onemocnění matky v těhotenství, nebo infekční onemocnění v novorozeneckém období,*
- *specifické genetické příčiny – dominantně, recesivně podmíněné, podmíněné poruchou sex. chromozomů, nebo chromozomálními aberacemi,*
- *nespecifické podmíněné poruchy – nebyla objevena chromozomální ani metabolická vada, nebylo zjištěno porodní trauma ani jiné poškození plodu a příčina tak zůstává neobjasněna“.*¹⁸

Důležité je uvědomění si závažnosti mentálního postižení a jeho důsledky pro další život. Rodiče handicapovaného dítěte jsou postaveni před závažný úkol a povinnost, kterou mohou kvalitně zvládnout pouze společnými silami za podpory nejbližší rodiny a blízkého okolí. V neposlední řadě i za pomoci státu.

*„Cestou do slepé uličky pro rodiče mentálně postižených dětí je usilovné a neutuchající hledání příčin mentální postižení v těch případech, na něž medicína nezná odpověď“.*¹⁹

Příčin vzniku mentální retardace je velmi mnoho. Některé z nich jsou dosud neznámé. Souhrnně lze uvést, že to mohou být genetické vady, metabolické poruchy,

---

¹⁸ ZVOLSKÝ, P., *Speciální psychiatrie*, Praha: Karolinum, 1996, s. 206, ISBN 80-7184-203-6

¹⁹ ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace*, 3. vyd., Praha: Portál, 2006, s. 63. ISBN 80-7367-060-7

nemoci v těhotenství, infekce nebo poporodní traumata. Příčinou mohou být i nemoci, které dítě prodělalo v raném dětství.

3.2 Klasifikace mentální retardace

V odborné medicínské literatuře, jak je výše uvedeno, je mentální postižení charakterizováno jako mentální retardace. Při klasifikaci mentální retardace jsou používána různá hlediska. Nejpoužívanější je klasifikace podle stupně postižení. Pro určení hloubky mentální retardace se v současné době používá členění podle 10. revize mezinárodní klasifikace nemocí (MKN–10, ICD– 10) vydaná Světovou zdravotnickou organizací (SZO, WHO) s platností od 1. 1. 1993. Mentální retardace patří do oboru psychiatrie, proto má jako první označení písmeno F. Hlavním hlediskem je stanovení hloubky postižení podle výsledků stanoveného inteligenčního kvocientu.

Intelligenční kvocient (IQ), zavedený Wilhelmem L. Sternem v roce 1912, vyjadřuje vztah mezi dosaženým výkonem v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni (mentální věk) a mezi chronologickým věkem.

„Mentální retardace se obvykle měří standardizovanými testy inteligence. Může to být ovšem nahrazeno škálami, které určují stupeň sociální adaptace v určitém prostředí. Takové měření škálami určují jen přibližný stupeň mentální retardace. Diagnóza bude též záviset na všeobecných intelektových funkcích, jak určí školený diagnostik. Intelektuální schopnost a sociální přizpůsobivost se mohou měnit v průběhu času a i snížené hodnoty se mohou zlepšovat cvičením a rehabilitací. Diagnóza má odpovídat současnému stavu duševních funkcí“²⁰.

Definice IQ byla původně vytvořena pro testování inteligence dětí. Později byl vytvořen i test pro dospělé. U dospělých ale nastává problém s jeho aplikací, a to z toho důvodu, že ačkoliv chronologický věk roste lineárně s časem, mentální věk nikoliv. Dalším důvodem je vstup jiných faktorů, jako je např. životní zkušenost apod.

„Podle klasifikace se mentální retardace dělí do šesti kategorií:

Mezinárodní klasifikace nemocí WHO

F-70 lehká mentální retardace IQ 50-69

---

²⁰ VÍTKOVÁ, M.a kolektiv, *Integrativní speciální pedagogika*. 2vyd., Brno:Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9

F-71 střední mentální retardace IQ 35-49

F-72 těžká mentální retardace IQ 20-34

F-73 hluboká mentální retardace IQ nejvýše 20

F 78 Jiná mentální retardace

F 79 nespecifikovaná mentální retardace“²¹

Toto členění je orientační. Jednotlivé úrovně se u jedinců prolínají. Cílem diagnostiky je zjistit aktuální úroveň mentálního vývoje jedince. Je podkladem pro další vzdělávání a poskytování péče postiženému jedinci.

„Význam stanovení inteligenčního kvocientu spočívá v tom, že informuje o celkové rozumové úrovni jedince. Neříká však nic o kvalitativních zvláštностech inteligence konkrétní osoby, a proto jeho diagnostickou hodnotu pro poznání osoby nesmíme přeceňovat.“²²

3.2.1 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace

Tato kapitola je uvedena zejména ve vztahu k možnostem vzdělávání žáků ve středních školách podle hloubky postižení.

Lehká mentální retardace

Většina žáků s diagnostikovaným lehkým mentálním postižením dokáže fungovat nezávisle a samostatně. V praktických dovednostech jsou soběstační. Samostatnost a soběstačnost je takřka plnohodnotná, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší.

V běžném životě mohou osoby s lehkým mentálním postižením fungovat bez zjevných problémů, pokud nejsou na ně při běžných činnostech kladeny nároky na teoretické znalosti, tak si vystačí se znalostmi získanými v praxi. Mohou ale nastat problémy v emoční a sociální sféře, mohou mít velký problém s dodržováním kulturních tradic, vyrovnat se s požadavky kladenými ve spojitosti s manželstvím, rodičovstvím a další problémy plynoucí ze samostatného způsobu života.

---

²¹ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7367-060-7 (str. 33-36)

²² ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7367-060-7 (str. 32)

Tito žáci se vzdělávají v základních školách zřízených samostatně podle §16 odst. 9 školského zákona nebo jsou integrováni do škol hlavního vzdělávacího proudu. Výuka probíhá podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s upraveným obsahem a výstupy učiva. Někteří mají upravený vzdělávací program v individuálním vzdělávacím programu. Po ukončení povinné školní docházky v rozsahu stanoveném vzdělávacím programem získávají doložku o základním vzdělání.

Po ukončení základního vzdělávání se mohou vzdělávat ve středních školách. Nejčastěji jsou to odborná učiliště, která poskytují vzdělávací programy upravené pro žáky se speciálními vzdělávacími programy typu „E“, někdy dokonce i typu „H“, které jsou především pro žáky bez zdravotního postižení. Po úspěšném ukončení zvoleného učební oboru získávají výuční list. Následně mají možnost uplatnit se v běžných řemeslnických profesích. Z praxe jsou známé případy, kdy se absolventi bývalých „zvláštních škol“ plně zapojili do běžného společenského i pracovního života. Žijí v partnerském vztahu, zakládají rodiny, mají pracovní příležitosti. U mnohých z nich se jen obtížně dá zjistit, že se vzdělávali ve výše uvedeném typu školy.

Středně těžká mentální retardace

Žáci s diagnostikovaným středně těžkým mentálním postižením jsou charakterizováni jako osoby s výrazně opožděným rozvojem chápání a užívání řeči. Většinou je také omezena schopnost soběstačnosti, typická je u těchto jedinců i neobratnost.

Vzdělávání jedinců se středně těžkým mentálním postižením je složitější a má své limity.

Pokud jsou úkoly zadány odborně a je zajištěn profesionální dohled, může jedinec se středně těžkým mentálním postižením vykonávat jednoduchou manuální práci, ale jen zřídka dokáže žít samostatně.

U většiny je zachován vývoj schopnosti komunikovat, navazují kontakty s druhými, podílí se aktivně na jednoduchých sociálních aktivitách. V tom jim nebrání ani fyzická aktivita, protože jsou tyto osoby většinou plně mobilní.

Úroveň rozvoje těchto jedinců je velice rozličná. Rozdílů jsou v mnoha faktorech, například v senzorio-motorických dovednostech získávají vyšší úroveň než

například ve verbálních schopnostech. Naopak mnoho osob se středně těžkým mentálním postižením není obratných manuálně, ale mají výborně rozvinutou verbální komunikaci.

Základní vzdělávání většinou absolvují v základních školách speciálních, kde se vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní školy speciální, díl I. Vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením. Po ukončení základního vzdělání získávají základy vzdělání a mohou pokračovat ve středním vzdělávání v Praktických školách dvouletých.

Těžká mentální retardace

Úroveň žáků s těžkým mentálním postižením je z hlediska rozumového vývoje i dalších osobnostních vlastností velmi snížena. U mnohých z nich se obtížně rozvíjejí komunikační schopnosti, nebo se vůbec verbální komunikace nerozvine. Mají snížené smyslové vnímání, trpí vážnými poruchami motoriky nebo jinými přidruženými vadami.

Někteří jsou trvale imobilní, plenovaní, nezvládají sebeobsluhu. Často jejich vzdělávání vyžaduje permanentní péči druhé osoby. Mezi jedinci jsou značné rozdíly.

Základní vzdělávání probíhá v základních školách speciálních podle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní školy speciální, díl II. Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami.

Pokud si tito žáci v době povinné školní docházky osvojí poznatky stanovené vzdělávacím programem, mohou dále pokračovat ve středním vzdělávání. Pro tyto žáky to bývá nejméně Praktická škola jednoletá.

Hluboká mentální retardace

Jedinci s hlubokým mentálním postižením mají těžce omezeny své schopnosti rozumového chápání a dorozumívání. Komunikace osob s uvedeným postižením je omezena a v převážné většině jde pouze o neverbální projevy. Jedinci jsou výrazně omezení v pohybu.

Možnosti výchovy a vzdělávání u osob s hlubokým mentálním postižením jsou velmi malé. Chápání a používání řeči je omezené pouze na reagování na jednoduché

požadavky. Při cíleném a vhodném vedení lze dosáhnout základních zrakově prostorových orientačních dovedností.

Ve většině případů jsou běžné přidružené nejtěžší formy pervazivních vývojových poruch, neurologické a tělesné nedostatky postihující hybnost, epilepsie a poškození zrakového a sluchového vnímání.

Vzdělávání žáků s touto diagnózou ve většině případů probíhá jiným způsobem podle §42 Školského zákona. Ke střednímu vzdělávání vzhledem k jejich hloubce postižení nemohou být přijímáni.

Pro úplnost klasifikační škály mentální retardace je třeba ještě uvést následující kategorie.

Jiná mentální retardace

Osoby, které jsou zařazeny do kategorie nazývané jiná mentální retardace, jsou jedinci, kterým není možno stanovit stupeň intelektové retardace běžným způsobem. Znemožňují to převážně přidružené senzorické a somatické poškození např. u nevidomých, neslyšících, nemluvicích, u jedinců s těžkými poruchami chování, s autismem či u těžce tělesně postižených osob.²³

Nespecifikovaná mentální retardace

Do této kategorie jsou zařazeny osoby, u kterých byla jasně prokázána mentální retardace, ale informace jsou nedostatečné a není proto možné pacienta zařadit do jedné shora uvedené kategorie.²⁴

Sociálně podmíněné mentální postižení

Lze charakterizovat u jedinců, u nichž je stav snížení inteligence zapříčiněn sociálními faktory, například výchovné zanedbávání, citové zanedbávání, nedostatek stimulace, sociokulturní znevýhodnění, nepodnětné prostředí, apod. Z uvedených negativních důvodů je u žáků zpomalen rozvoj rozumových schopností odpovídajících jeho věku, což se projevuje, např. v opožděném vývoji řeči, myšlení a schopnosti sociální adaptace. Současně lze i pozorovat poruchy v oblasti chování, např. odmítání kontaktu s další osobou apod.²⁵

---

²³ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7367-060-7

²⁴ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7367-060-7

²⁵ KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Psychopedie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 74 s. ISBN 80-244-0991-7.

Při správném a intenzivním výchovném působení se nejedná o stav neměnný a trvalý.

3.3 Žáci se souběžným postižením více vadami

Pojednání o této skupině žáků je uvedeno proto, že jsou ve většině případů schopni dalšího středního vzdělávání. Jsou to jedinci, kteří trpí více než jedním postižením. Různá zdravotní postižení se mohou sdružovat, vyskytují se u jedince souběžně. V odborné literatuře je často uvedeno, že se jedná o vícenásobné postižení, kombinované vady, souběžná postižení více vadami, sdružené defekty.

„V odborné literatuře se používají ještě další termíny, kterými je v podstatě míněn stejný okruh osob: těžké mentální postižení (gestig schwerstbehindert, intensiv geistigbehindert), kombinované vady (mehrfach schwerstbehindert, schwerst mehrfach behindert), děti s extrémně psychomotoricky retardovaným vývojem, děti s těžkým narušením vnímání apod.“²⁶

V dokumentech MŠMT ČR se vymezuje kombinované postižení takto: *„Za postiženého více vadami se považuje dítě, respektive žák postižený současně dvěma nebo více na sobě kauzálně nezávislými druhy postižení, z nichž každé by jej vzhledem k hloubce a důsledkům opravňovalo k zařazení do speciální školy příslušného typu.“²⁷*

Toto legislativní opatření je podkladem pro poradenská zařízení ve smyslu stanovení odpovídající diagnózy pro účely vhodného zařazení žáka do vzdělávacího programu.

Z hlediska vzdělávání lze rozdělit žáky s více vadami do následujících skupin:

První skupinou - jsou žáci, jejichž společným znakem je mentální retardace.

Druhou skupinou - jsou žáci, kteří mají různé tělesné vady, smyslové vady a vady řeči v kombinaci bez souběžného mentálního postižení (žáci hluchoslepí).

Třetí skupinou jsou žáci s poruchou autistického spektra.²⁸

---

²⁶ VÍTKOVÁ, M. : *Somatopedické aspekty*. 2.vyd. Brno : Paido, 2006. 302 s. ISBN 80-7315-134-0.

²⁷ Věstník MŠMT ČR: č.j. 25602/97-22. In: Praha, 1997, č. 8.

²⁸ VÍTKOVÁ, M.: *Somatopedické aspekty*. 2.vyd. Brno : Paido, 2006. 302 s. ISBN 80-7315-134-0.

Žáci se souběžným postižením tvoří skupinu jedinců školní populace. Mají mnoho různých příznaků a projevů. V praxi se setkáváme se žáky, kteří mají jen lehčí postižení, ale naopak i žáci, kteří trpí těžkými vadami. Vzájemně se prolínají. V oblasti vzdělávání se vždy prioritně přihlíží k tomu, zda je u žáka diagnostikováno mentální postižení. To je vždy prvotní pro určení školy, ve které se bude žák vzdělávat.

Pokud jde o žáka bez mentálního postižení, doporučuje se jeho vzdělávání ve školách hlavního vzdělávacího proudu. V případě, že nemůže být žák integrován do běžné základní školy v důsledku těžší formy smyslového nebo tělesného postižení, bývá rodičům doporučena některá ze škol pro to postižení, které je pro něho nejzávažnější a lze ho korigovat různými speciálními pomůckami. Základem úspěšného vzdělání je spolupráce všech odborníků (psychologů, lékařů, speciálních pedagogů a zákonných zástupců dítěte).

Jestliže se jedná o žáky se středním stupněm mentálního postižení, vzdělávají se většinou v základních školách speciálních a následně ve středních Praktických školách dvouletých. Hlavním kritériem pro stanovení vzdělávacího programu je rozsah a hloubka mentálního postižení.

3.4 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Jak již bylo výše uvedeno, je základním předpisem, který stanoví vzdělávací systém v České republice Ústava České republiky ze dne 16. 12. 1992. Je to nejvyšší právní norma. V článku 3 je uvedena Listina základních práv a svobod. Souvisejícím dokumentem pro vzdělávání je Úmluva o právech dítěte podepsaná v roce 1990 a zveřejněná ve Sbírce zákonů č. 104/1991 Sb., část 22.

Základní dokumenty, které zajišťují právo všech dětí na vzdělávání, tedy i dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je Listina základních práv a svobod ²⁹ a mezinárodní Úmluva o právech dítěte ³⁰, která se stala součástí právního řádu ČR.

Právo na vzdělání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je obsaženo ve školském zákonu č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění platných předpisů. Tento zákon právně koncipuje celý vzdělávací systém. Zajišťuje rovný přístup ke vzdělání všem osobám

---

²⁹ Ústavní zákon č.2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č.162/1998 Sb.

³⁰ Sbírka zákonů - sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

bez rozdílu jejich původu a současně zohledňuje zdravotní postižení nebo sociální znevýhodnění.

V původním znění zákona byly rámcově stanoveny veškeré podmínky pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v §16, který zněl: *„Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského zařízení.“*³¹

Novela školského zákona vyšla pod č. 82/2015 Sb., v dubnu 2015. Aktualizuje zákon 561/2004 Sb. Upravuje především pravidla pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Upraven je hlavně §16, který definuje zejména podpůrná opatření, která se uplatňují při vzdělávání těchto žáků od 1. 9. 2016.

Nově zní §16 takto:

Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami:

V odstavci 1 je definováno *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“*³²

Do skupiny dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami patří všechny děti, žáci a studenti, kteří mají zdravotní postižení, nebo zdravotní znevýhodnění, a žáci z odlišného sociálního prostředí.

Pro výše uvedené skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stanoví zákon podmínky vzdělávání, jeho průběh, způsob a ukončování vzdělávání.

---

³¹ Školský zákon č. 561/2004 Sb.

³² www.zakonyprolidi.cz > [sbírka zákonů ČR](#) > [ročník 2015](#)

Dalšími prováděcími dokumenty ke školskému zákonu jsou vyhlášky. Obsahují konkrétní údaje o způsobech vzdělávání, definují podpůrná a vyrovnávací opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Od roku 2016 platí nová vyhláška č. 27/2015 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, která vstoupila v platnost dnem 1. 9. 2016

Při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je nutné respektovat i ustanovení vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, v aktuálním znění z roku 2016. Novely obou vyhlášek obsahují důležité změny, kterými se musí systém vzdělávání řídit.

Nová vyhláška 27/2015 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními potřebami již direktivně neuvádí, které školy se zřizují pro tyto žáky. Jaké školy lze zřizovat obsahuje aktuální znění zákona 561/2004 Sb., s platností od 1. 9. 2016, kde se v § 16, odst. 9 uvádí:

„Pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem lze zřizovat školy nebo ve školách třídy, oddělení a studijní skupiny. Zařadit do takové třídy, studijní skupiny nebo oddělení nebo přijmout do takové školy lze pouze dítě, žáka nebo studenta uvedené ve větě první, shledá-li školské poradenské zařízení, že vzhledem k povaze speciálních vzdělávacích potřeb dítěte, žáka nebo studenta nebo k průběhu a výsledkům dosavadního poskytování podpůrných opatření by samotná podpůrná opatření nepostačovala k naplňování jeho vzdělávacích možností a k uplatnění jeho práva na vzdělávání. Podmínkou pro zařazení je písemná žádost zletilého žáka nebo studenta nebo zákonného zástupce dítěte nebo žáka, doporučení školského poradenského zařízení a soulad tohoto postupu se zájmem dítěte, žáka nebo studenta.“³³

Aby mohl být žák přijat do některého typu školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, musí předcházet odborné vyšetření ve školském poradenském

---

³³ [www. zakonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz) > [sbírka zákonů ČR](#) > [ročník 2015](#)

zařízení, které tento typ školy doporučí. Školská poradenská zařízení jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Se závěry vyšetření a s doporučením musí zákonný zástupce žáka písemně souhlasit. Bez doporučení, souhlasu rodičů a jejich žádosti nelze žáka do školy přijmout.

Současným trendem je v České republice přednostně vzdělávat děti, žáky a studenty v běžných školách. Jedná se o trend integrovaného, inkluzivního vzdělávání.

3.5 Inkluzivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

V České republice se v současném pojetí vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami klade důraz na společné vzdělávání žáků v rámci integrace, inkluze.

Preferuje se rovný přístup k osobám se zdravotním postižením, proto byl vládou ČR dne 29. 3. 2010 aktualizován a schválen dokument „Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením“. Strukturu předkládaného Národního plánu ovlivnila skutečnost, „že Česká republika v září 2009 ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“), kterou v prosinci 2006 schválilo Valné shromáždění Organizace spojených národů. Úmluva je založena na principu rovnoprávnosti, jejím cílem je chránit a zajistit rovný přístup k právům a svobodám pro osoby se zdravotním postižením. Ukládá důsledné naplňování existujících lidských práv a svobod.“³⁴

Tento dokument je rozdělen do kapitol v návaznosti na jednotlivé články Úmluvy. Oblast školství obsahuje článek 24 této Úmluvy – vzdělávání. V tomto článku je mimo jiné stanoveno, že stát umožní osobám se zdravotním postižením získat praktické a sociální dovednosti, které by usnadnily jejich plné a rovné zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti.

Současná vzdělávací politika státu vychází ze celospolečensky platných zásad „Rovný přístup ke vzdělání bez jakékoli diskriminace, zohledňování vzdělávacích potřeb

---

³⁴ Vládní výbor pro zdravotně postižené občany“Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením. “Úřad vlády ČR. Praha 2010. ISBN 978-80.7440-024- 7.str. 7- 8

jednotlivce, vzájemná úcta, respekt, solidarita a důstojnost, všeobecný rozvoj osobnosti s důrazem na poznávací, sociální, morální, mravní a duchovní hodnoty. “³⁵

Inkluzivní vzdělávání není pouhé zařazení žáků do běžného vzdělávacího proudu, ale jde především o úspěšné společenské začlenění. V podstatě se jedná o zařazení žáků se zdravotním postižením do hlavního proudu vzdělávání, do běžných škol. V praxi to pro tyto školy znamená vytvořit optimální podmínky ve vzdělávání tak, aby žáci měli dobré učební výsledky.

Obecně řečeno, kvalita inkluze se neposuzuje jen přijetím handicapovaného žáka do běžné základní školy, ale především podle osvojení si odpovídajícího učiva, dovedností, návyků a klíčových kompetencí na výstupu.

Současný systém inkluzivního vzdělávání usiluje o co nejvyšší míru zapojení do vzdělání pro všechny bez rozdílu jejich postižení. Speciální vzdělávací potřeby žáka jsou chápány jako součást přirozené společnosti. V inkluzivním vzdělávání nese zodpovědnost škola, která by měla vytvářet vhodné podmínky pro realizaci tohoto procesu.

Inkluzivní přístup ke vzdělávání představuje velkou zodpovědnost pro učitele. Na pedagoga jsou kladeny požadavky odborné erudice tak, aby dokázal rozvíjet osobnost všech žáků.

*„Při utváření integračního prostředí nejde již jen o to poskytnout škole a vzdělávacímu systému řešení formou tzv. experta zvenčí, nýbrž je třeba uskutečnit strukturální změny zevnitř směrem ven. Jen tak může vzniknout škola pro všechny – škola, v níž jsou společně vyučováni postižení i nepostižení žáci.“*³⁶

V současné době se prosazuje společné vzdělávání a vstřícnost škol k inkluzi, i kdyby byla neúspěšná. Vycházet vstříc žákům se speciálními vzdělávacími potřebami je prioritní v celém tomto inkluzivním procesu.

Úspěšnost závisí na hloubce zdravotního postižení žáka. Dobře se do běžných základních škol zapojují žáci s různým smyslovým postižením, rovněž tak i s tělesným

---

³⁵ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>,

³⁶ KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU, 2002. s. 14. ISBN 80-7082-844-7.

postižením a specifickými vývojovými poruchami školních dovedností. Obtížnější je inkluze u žáků s mentálním postižením. Snížené rozumové schopnosti ovlivňují výsledky vzdělávání a rozsah vědomostí, které jsou stanoveny Rámcovými vzdělávacími programy. Proto musí být pro tyto žáky přizpůsoben obsah učiva. V praxi se setkáváme s příklady inkluze, které nejsou pro samotné dítě přínosné a žáky mnohdy i poškozují.

3.6 Podpůrná opatření

Novela školského zákona (zákon č. 82/2015 Sb.), vychází z požadavků Evropské komise a Akčního plánu inkluzivního vzdělávání MŠMT na období 2016–2018. Nově definuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

„.....žáci mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření z výčtu uvedeného v §16 školského zákona. Podpůrná opatření realizuje škola a školské zařízení.“³⁷

Zde je třeba objasnit a specifikovat, co jsou to podpůrná opatření. Podle aktuálního znění školského zákona podpůrná opatření spočívají v:

- „a) poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení,*
- b) úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče a včetně prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky,*
- c) úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání,*
- d) použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma aj.*
- e) úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy,*
- f) vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,*
- g) využití asistenta pedagoga,*

---

³⁷ <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

h) využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící

i) poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených. ³⁸

Podpůrná opatření se člení do pěti stupňů. Podpůrná opatření prvního stupně uplatňuje škola bez doporučení školského poradenského zařízení na základě plánu pedagogické podpory (dále jen PLPP). Podpůrná opatření druhého až pátého stupně lze uplatnit pouze s doporučením školského poradenského zařízení. (dále jen ŠPZ).

---

³⁸ Zákon 561/2014Sb., ve znění zákona 82/2015 Sb., § 16

4 Rámcové vzdělávací programy

Mezi významné změny v Českém školství je tzv. kurikulární reforma. Přijetím školského zákona je od roku 2005 koncipován systém základních kurikulárních dokumentů vydáváním rámcových vzdělávacích programů pro každý obor vzdělání od předškolního až po střední a vyšší odborné. Základním pedagogickým dokumentem jsou Rámcové vzdělávací programy, které vymezují státem stanovený povinný rámec vzdělávání.

Na základě těchto rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP) si školy zpracovávají vlastní vzdělávací programy, které vycházejí z rámcových programů, ale jsou již upraveny pro využití konkrétní školy. Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP) si vytvářejí pedagogičtí pracovníci každé školy v České republice. Tyto školní vzdělávací programy nesmí být v rozporu s Rámcovým vzdělávacím programem. Musí být veřejně přístupné. Tyto dokumenty schvaluje a vydává ředitel příslušného zařízení.

Školy mohou při tvorbě školních vzdělávacích programů:

- *„profilovat svoji školu a tím ji odlišit od jiných škol*
- *formulovat vlastní představy o podobě vzdělávání na své škole*
- *odbourat zbytečné duplicity v obsahu učiva*
- *lépe spolupracovat při mezioborovém vzdělávání*
- *posílit týmového ducha pedagogického sboru*
- *učit kreativně“³⁹*

Tyto dokumenty jsou koncipovány na úrovni státní a školní. Na státní úrovni jde o Národní program vzdělávání (Bílá kniha) a na úrovni školní jsou to Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP), které v současnosti vymezují základní rámec vzdělávání.

RVP jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, které stanovují školní úroveň. Podle nich se uskutečňuje vzdělávání v každé škole, tedy i ve škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Zpracování školních vzdělávacích programů je plně v kompetenci školy.

---

³⁹ Školní vzdělávací program (online) dostupné z [www. wikipedia.org](http://www.wikipedia.org)

Rámcové vzdělávací programy zohledňují současné trendy vzdělávací politiky států Evropské unie. Obsahují důležité oblasti (klíčové kompetence, průřezová témata, obsah učiva, výstupy) a rovněž tak i přístupy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pro všechny žáky platí, že si mají osvojit takové učivo, které je dáno očekávanými výstupy učiva. *„Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo k získávání klíčových kompetencí.“*⁴⁰

Očekávané výstupy učiva je v podstatě učivo, které by si měl žák v průběhu vzdělávání osvojit v jednotlivých oborech vzdělání a v ročnících.

4.1 RVP pro obor vzdělání praktická škola jednoletá a dvouletá

Ministerstvo školství dne 25. května 2010 schválilo dva rámcové vzdělávací programy pro střední vzdělávání - Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola jednoletá – RVP PRŠ 1 a Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola dvouletá- RVP PRŠ 2 a uvolnila je k zahájení dvouletého období tvorby školních vzdělávacích programů.

Výuka podle těchto programů byla zahájena v praktických školách v 1. ročníku od 1. září 2012.

Rámcové vzdělávací programy praktických škol jsou určeny pro střední vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří se z důvodu zdravotního postižení nemohou vzdělávat na jiném typu střední školy. Praktické školy žákům zprostředkovávají základy odborného vzdělání v daném oboru a předávají základní dovednosti a návyky pro výkon jednoduchých činností v praktickém životě. Jsou určeny především pro žáky s mentálním postižením.

Pro žáky s těžším stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem je určena praktická škola jednoletá, jejíž vzdělávací obsah navazuje na vzdělávání v základní škole speciální.

---

⁴⁰ www.msmt.cz, RVP

Pro žáky se středně těžkým mentálním postižením, případně s lehkým mentálním postižením v kombinaci s dalším zdravotním postižením je určena praktická škola dvouletá. Vzdělávací obsah navazuje na základní vzdělávání žáků v základní škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, zejména s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Praktická škola jednoletá

Kód oboru:78-62-C/01

Kategorie vzdělání:Praktická škola

Skupina oboru: Obecně odborná příprava (Kód: 78)

Výstupní certifikát:vysvědčení

RVP PRŠ 1

Charakteristika přípravy v oboru

Obor je určen pro žáky s různým stupněm mentálního postižení, kteří ukončili povinnou školní docházku. Umožňuje žákům doplnit si a rozšířit teoretické i praktické vzdělání a poskytnout jim základní dovednosti a návyky pro výkon jednoduchých činností v oblastech praktického života, zpravidla v chráněných dílnách nebo pod dohledem odpovědných pracovníků.

Specifické principy Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola jednoletá (dále jen RVP PRŠ 1)

- „• svým pojetím koncepčně navazuje na Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální (RVP ZŠS);
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli absolventi praktické školy dosáhnout;
- vymezuje očekávané výsledky vzdělávání na úrovni, kterou by si žáci měli osvojit v průběhu středního vzdělávání;
- zařazuje jako součást středního vzdělávání průřezová témata;
- umožňuje uplatňování speciálně pedagogických metod, postupů, forem a prostředků

vzdělávání a míru podpůrných opatření, s jejichž pomocí mohou žáci dosahovat výsledků, které odpovídají jejich maximálním možnostem;

- stanovuje základní vzdělávací úroveň pro absolventy praktické školy, kterou škola musí respektovat ve svém ŠVP;
- podporuje přípravu na společenské a pracovní uplatnění, na celoživotní vzdělávání;
- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků s mentálním postižením a souběžným dalším zdravotním postižením.

Vzdělávací proces se přizpůsobuje úrovni psychických a fyzických schopností žáků. Vzhledem k variabilitě schopností, úrovni vědomostí a dovedností je nezbytné při vzdělávání respektovat pedagogické zásady, zásady přiměřenosti učiva a názornosti a uplatňovat individuální přístupy odpovídající osobnostním specifikům žáků za přispění podpůrných opatření.

Rámcový vzdělávací program musí odpovídat nejnovějším poznatkům pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaných žáků. Podle těchto hledisek může být RVP PRŠ 1 upravován, stejně jako podle potřeb společnosti a zkušeností s realizací školních vzdělávacích programů.“⁴¹

Tabulka č. 1 Rámcový učební plán pro praktickou školu jednoletou

Vzdělávací oblast	Vzdělávací okruhy	Min. týdenní časová dotace
Jazyková komunikace	Jazyková komunikace	3
Matematika	Matematika	2
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie	1 + 1
Člověk a společnost	Společenskovední základy	1 + 1
Umění a kultura	Hudebně dramatická výchova	1 + 1

⁴¹ Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu jednoletou VÚP Praha 2009

	Výtvarná výchova	1
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	3
Odborné činnosti	Rodinná výchova	3
	Práce v domácnosti	3 + 1
	Pracovní činnosti a základy ručních prací	6 + 2
Disponibilní časová dotace		6
Průřezová témata jsou integrována do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů nebo jsou realizována formou projektů a akcí		
Celková povinná časová dotace		30

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu jednoletou VÚP Praha 2009

Praktická škola dvouletá

Kód oboru:78-62-C/02

Kategorie vzdělání:Praktická škola

Skupina oboru: Obecně odborná příprava (Kód: 78)

Výstupní certifikát:vysvědčení

RVP PRŠ 2

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola dvouletá dává možnost získat střední vzdělání žákům se středně těžkým stupněm mentálního postižení, případně s lehkým mentálním postižením v kombinaci s dalším zdravotním postižením, které jim znemožňuje vzdělávání na jiném typu střední školy.

„Praktická škola dvouletá doplňuje a rozšiřuje všeobecné vzdělání dosažené v průběhu povinné školní docházky. Vzdělávací proces je zaměřen na získání

základních pracovních dovedností, návyků a pracovních postupů potřebných v každodenním i v budoucím pracovním životě. Poskytuje základy odborného vzdělání a manuálních dovedností v oboru dle zaměření přípravy a vedoucích k profesnímu uplatnění. Získané dovednosti mohou žáci také využít v dalším vzdělávání.“

Specifické principy Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola dvouletá (dále jen RVP PRŠ 2)

- svým pojetím koncepčně navazuje na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a na Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální (RVP ZŠS);
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli absolventi praktické školy dvouleté dosáhnout;
- vymezuje výsledky vzdělávání na úrovni, kterou by si žáci měli osvojit v průběhu středního vzdělávání;
- zařazuje jako součást středního vzdělávání průřezová témata;
- umožňuje uplatňování speciálně pedagogických metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání a míru podpůrných opatření, s jejichž pomocí mohou žáci dosahovat výsledků, které odpovídají jejich maximálním možnostem;
- stanovuje základní vzdělávací úroveň pro absolventy praktické školy dvouleté, kterou škola musí respektovat ve svém ŠVP;
- podporuje přípravu na společenské a pracovní uplatnění a na celoživotní vzdělávání;
- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků s mentálním postižením a souběžným dalším zdravotním postižením.

RVP PRŠ 2 stanovuje cíle, formu, délku, obsah a výsledky vzdělávání (co by měl žák umět a být schopen na určité úrovni odpovídající jeho předpokladům prokázat) podle daného oboru vzdělání a zaměření školy. Učivo není cílem vzdělávání, ale prostředkem k dosažení požadovaných výsledků.

Edukační proces je organizován tak, aby odpovídal psychickým i tělesným schopnostem žáků a respektoval jejich individuální zvláštnosti a specifické potřeby.“⁴²

---

⁴² Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu dvouletou VÚP Praha 2009

Tabulka č. 2 Rámcový učební plán pro praktickou školu dvouletou

Vzdělávací oblasti	Vzdělávací okruhy	Počet hodin za studium
		Minimální týdenní časová dotace
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	4
	Cizí jazyk	2
Matematika a její aplikace	Matematika	4
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie	2
Člověk a společnost	Základy společenských věd	2
Člověk a příroda	Základy přírodních věd	2
Umění a kultura	Umění a kultura	4
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví	2
	Tělesná výchova	4
Odborné činnosti	Rodinná výchova	6
	Výživa a příprava pokrmů	8
	Odborné obory podle zaměření školy	12
Průřezová témata		P
Disponibilní časová dotace		12
Celková povinná časová dotace		64

P = povinnost zařadit a realizovat průřezová témata se všemi žáky v průběhu vzdělávání v 1. i 2. ročníku, časovou dotaci lze čerpat z disponibilní časové dotace.

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu jednoletou VÚP Praha 2009

„Celková povinná týdenní časová dotace je v rámcovém učebním plánu stanovena na 64 hodin pro oba ročníky. Stanovené minimální počty týdenních hodin pro jednotlivé vzdělávací oblasti (vzdělávací obory) jsou závazné.

Z uvedených vzdělávacích oblastí (vzdělávacích okruhů) škola vytváří vyučovací předměty.

Disponibilní časová dotace je určena pro využití k posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (vzdělávacích okruhů), k realizaci průřezových témat, na zařazení předmětů speciálně pedagogické péče nebo vytvoření volitelných předmětů.“⁴³

Uplatnění absolventů v oboru praktická škola jednoletá

Absolventi se mohou v rámci svých možností a individuálních schopností uplatnit při pomocných pracích pro oblast služeb a výroby (např. ve zdravotnictví, v sociálních a komunálních službách, ve výrobních podnicích, v zemědělství), případně na chráněných pracovištích.

Uplatnění absolventů v oboru praktická škola dvouletá

Absolventi praktické školy dvouleté jsou připravováni pro jednoduché pracovní činnosti v oblasti služeb a výroby (např. v sociálních a komunálních službách, ve zdravotnictví, ve výrobních podnicích, v zemědělství), případně k pokračování v dalším vzdělávání.

4.2 Závěrečné zkoušky v praktické škole

Vzdělávání v praktických školách je zakončeno závěrečnou zkouškou. Závěrečná zkouška se stejně jako v ostatních oborech vzdělání, v nichž se dosahuje stupně střední vzdělání, skládá z ústní teoretické zkoušky z odborných předmětů a z praktické zkoušky z odborných předmětů. Obsah a organizace závěrečné zkoušky se řídí platnými předpisy.

---

⁴³ Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu dvouletou VÚP Praha 2009

Zadávání závěrečné zkoušky probíhá v souladu s platnou vyhláškou č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem, v platném znění. Složení zkušební komise, jmenování jejích členů a pravomoc zkušební komise se řídí §3 vyhlášky č. 47/2005 Sb. Hodnocení a klasifikace závěrečné zkoušky probíhá v souladu s § 4 vyhlášky č. 47/2005 Sb. v platném znění

Při skládání závěrečné zkoušky žáky se speciálními vzdělávacími potřebami postupuje škola v souladu se školským zákonem v platném znění. Žáci mají právo na ukončování vzdělávání za vhodných podmínek odpovídajících jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.

Praktická zkouška z odborných předmětů

Pro praktickou zkoušku z odborných předmětů stanoví ředitel školy 3 až 5 témat, z nichž se pro skupinu žáků stanovenou ředitelem školy jedno téma vylosuje. Zkouška trvá nejdéle 240 minut. Škola zajistí prostory a potřebné vybavení pro konání praktické zkoušky. Praktická zkouška se může konat jak ve škole, kde se žáci vzdělávali, tak i na pracovišti jiných osob, kde se koná praktické vyučování na základě dohody uzavřené mezi právnickou osobou, která vykonává činnost školy, a touto osobou.

V průběhu zkoušky je žák povinen dodržovat předpisy BOZP, požární a hygienické předpisy a používat předepsané osobní ochranné prostředky.

Pokyny k průběhu praktické zkoušky mohou žákům sdělovat vyučující. Jedná se zejména o:

- časové údaje k řešení tématu;
- pokyny k řešení úkolů stanovených v zadání;
- pokyny k práci s výkresovou a obrázkovou dokumentací;
- pokyny k dodržování předpisů BOZP, hygienických předpisů a předpisů požární ochrany;

- pokyny k chování žáků na pracovišti (využívání pracovních nástrojů, strojů a zařízení, používání ochranných pracovních prostředků, povinnost udržovat pořádek, povinnost bezprostředně oznamovat problémy či závady pedagogickému doзору apod.).

Teoretická zkouška z odborných předmětů

Teoretická zkouška z odborných předmětů je ústní zkouškou. Pro teoretickou zkoušku z odborných předmětů stanoví ředitel školy 20 až 30 témat, z nichž si žák jedno téma vylosuje.

Pokud tak stanoví školní vzdělávací program, lze teoretickou zkoušku z odborných předmětů členit na dvě samostatně klasifikované zkoušky, popř. může být součástí této zkoušky písemné nebo grafické řešení zadaného úkolu. Pokud se teoretická zkouška z odborných předmětů člení na dvě samostatně klasifikované zkoušky, trvá příprava ke každé zkoušce nejméně 15 minut a každá zkouška nejdéle 15 minut. Pokud se teoretická zkouška z odborných předmětů nečlení na dvě samostatně klasifikované zkoušky, trvá příprava ke zkoušce nejméně 15 minut a zkouška nejdéle 15 minut. Je-li součástí tématu písemné nebo grafické řešení úkolu, může předseda zkušební komise prodloužit dobu přípravy až o dalších 15 minut.⁴⁴

---

⁴⁴ Portál www.rvp.cz

Praktická část

5 Analýza vzdělávání žáků praktických škol jednoletých a dvouletých

5.1 Cíl průzkumu

V teoretické části je pojednáno o významu středního vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením, těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami v praktických školách. Z teoretických poznatků vychází následně i stanovení cíle průzkumu, který je zaměřen na zjištění několika oblastí, které souvisejí s výukou odborných oborů v praktických školách podle zaměření konkrétní školy.

Praktická část obsahuje výsledky zjištění, zda kapacita škol zvoleného průzkumného regionu je dostatečná, aby mohli být přijati ke studiu všichni uchazeči. Jaká je naplněnost praktických škol a zda mají školy odborné zaměření oborů. Jaká mají školy stanovená kritéria a podmínky pro přijetí žáků ke vzdělávání v praktických školách. V průzkumu byl sledován i průběh závěrečných zkoušek v jedné ze škol průzkumné skupiny.

Podstatnou částí průzkumu je pak sledování několika absolventů Praktických škol dvouletých a možnosti jejich zapojení v životě po úspěšném ukončení studia.

Rámcově je cílem průzkumu zjistit:

- Zda Praktické školy jednoleté a dvouleté mají v Rejstříku škol stanovený dostatečný nejvyšší počet žáků pro přijímání uchazečů.
- Jaká je naplněnost Praktických škol jednoletých a dvouletých ve sledovaném regionu.
- Zda se Praktické školy profilují konkrétním odborným zaměřením.
- Jaké možnosti pracovního uplatnění mají absolventi Praktických škol dvouletých.

Cílem průzkumu je i zjistit, zda jsou žáci schopni splnit v plném rozsahu výstupy učiva podle Rámcového vzdělávacího programu - RVP PRŠ 2 v oboru, ve kterém vykonávají závěrečnou zkoušku.

5.2 Pracovní hypotézy

Z rámcových cílů průzkumu jsou formulovány hypotézy, které směřují k ověření cíle práce.

H 1 : Praktické školy jednoleté i dvouleté ve sledovaném regionu mají dostatečný nejvyšší povolený počet žáků stanovený v Rejstříku škol a školských zařízení tak, že mohou přijímat všechny uchazeče o studium.

H 2 : Praktické školy jednoleté a dvouleté ve sledovaném regionu mají jen malou naplněnost vzhledem k nejvyššímu povolenému počtu žáků.

H 3 : Praktické školy dvouleté sledovaného regionu mají ve svých Školních vzdělávacích programech stanoven obor vzdělání, ve kterém se profilují.

H 4 : Absolventi Praktických škol dvouletých sledovaného regionu mají omezené možnosti dalšího pracovního uplatnění.

5.3 Použité metody a postupy průzkumu

Pro ověření rámcového průzkumného cíle a stanovených hypotéz byly použity tyto metody:

1. Dotazník.
2. Pozorování.
3. Rozhovor.

Nejčastěji používanou průzkumnou metodou v různých oborech výzkumného šetření je dotazník. Jde o „soustavu předem připravených a předem formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“⁴⁵

---

⁴⁵ Chráska Miroslav.: *Metody pedagogického výzkumu*, Praha, GRADA Publishing a.s. 2016, ISBN 978-80-247-5326-3

Dotazníkové šetření bylo realizováno s řediteli vybraných škol a s učiteli praktického vyučování. Dotazník pro ředitele byl zaměřen na zjištění základních údajů o škole

- jaký počet žáků se vzdělává v praktických školách
- zda má škola stanovené praktické zaměření pro konkrétní pracovní činnosti
- s jakými poradenskými zařízeními škola spolupracuje
- kolik žáků úspěšně vykonalo závěrečné zkoušky v určitém časovém období
- zda mají školy informace o dalším pracovním uplatnění absolventů

Rozhovor s učiteli obsahoval otázky pro zjištění následujících oblastí:

- Jaké výukové materiály a pomůcky se ve školách nejčastěji používají v odborných předmětech a při praktické výuce.
- Zda je efektivní používání interaktivních programů, iPadů a dalších výukových pomůcek.
- Do jaké míry žáci zvládají výstupy učiva v praktických činnostech.

Pozorování bylo využito při zjišťování manuálních schopností žáků při závěrečné praktické zkoušce. Bylo sledováno, zda žáci potřebují opakované objasnění úkolů, zda pracují samostatně, jak rozumí zadaným úkolům. Jaké mají komunikační schopnosti, jak jsou zruční, zda dokážou používat jednoduché pracovní nástroje.

5.4 Harmonogram postupu průzkumu

5.4.1 Přípravná fáze

Cílem této fáze průzkumu bylo zjistit, které školy vzdělávají žáky v Praktických školách jednoletých a dvouletých a jaký je počet žáků v těchto školách podle zahajovacích výkazů k září 2017.

Tato část probíhala od června do října 2017. Pro zjištění počtu praktických škol byl osloven Středočeský kraj, který je zřizovatelem některých z nich a poskytl seznam škol. Středočeský kraj je zřizovatelem většiny škol, které vzdělávají žáky s mentálním postižením.

Z poskytnutých údajů z Rejstříku škol a školských zařízení bylo zjištěno, že ve Středočeském kraji je celkem:

- 17 Praktických škol dvouletých
- 8 Praktických škol jednoletých.

Celkový přehled škol, které vzdělávají žáky v praktických školách je uveden v následující tabulce č. 3 a 4.

Tabulka č. 3 – Praktické školy jednoleté ve Středočeském kraji

Poř. č.	Název školy	Místo školy	Zřizovatel
1.	Soukromá mateřská škola, základní škola a střední škola Slunce o.p.s.	Hornická 410, Stochov	Soukromá škola Obecně prospěšná společnost
2.	Základní škola a Praktická škola Český Brod	Žitomířská 1389, Český Brod	Středočeský kraj
3.	Základní škola speciální a praktická škola Diakonie ČCE Čáslav	Komenského náměstí 140/8, Čáslav	Diakonie Českobratrské církve evangelické
4.	Odborné učiliště, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola Příbram	Pod Šachtami 335, Příbram	Středočeský kraj
5.	Základní škola, Mateřská škola speciální a Praktická škola Jesenice	Plzeňská 63, Jesenice	Středočeský kraj
6.	Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník	Františka Diepolta 1576, Rakovník	Středočeský kraj
7.	Praktická škola Chotěšice	Chotěšice 75, 289 01 Chotěšice	Soukromá škola Obecně prospěšná společnost
8.	Střední odborné učiliště	Vinařice 245 273 07 Vinařice	Soukromá Právnícká osoba PhDr. Jana Černá

Zdroj: Údaje Středočeského kraje, Šedivá, vlastní šetření 2017

Pozn. žlutě označené školy vzdělávají žáky v Praktické škole jednoleté i v Praktické škole dvouleté.

Tabulka č. 4 –Praktické školy dvouleté ve Středočeském kraji

Poř. č.	Název školy	Místo školy	Zřizovatel
1.	Základní škola a Praktická škola Benešov	Konopištská 386, Benešov	Město Benešov
2.	Střední škola a Základní škola Beroun	Karla Čapka 1457, Beroun	Středočeský kraj
3.	Soukromá mateřská škola, základní škola a střední škola Slunce, o.p.s.	Hornická 410, Stochov	Obecně prospěšná společnost
4.	Střední odborné učiliště a Praktická škola Kladno - Vrapice	Vrapická 53, Kladno	Středočeský kraj
5.	Základní škola a Praktická škola Český Brod	Žitomířská 1389, Český Brod	Středočeský kraj
6.	Dvouletá katolická střední škola a mateřská škola Kolín	Legerova 28, Kolín	Arcibiskupství pražské, náboženská společnost
7.	Základní škola, Mateřská škola a Praktická škola Kolín	Kutnohorská 179, Kolín	Středočeský kraj
8.	Základní škola a Praktická škola Kutná Hora	Na Náměstí 417/1, Kutná Hora	Středočeský kraj
9.	Střední odborné učiliště Liběchov	Boží Voda 230, Liběchov	Středočeský kraj
10.	Základní škola a Praktická škola Neratovice	Byškovická 85, Neratovice	Středočeský kraj
11.	Střední škola, Základní škola, Mateřská škola, Dětský domov a Speciálně pedagogické centrum Mladá Boleslav	Na Celně 915/2, Mladá Boleslav	Středočeský kraj
12.	Dětský Domov, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola Nymburk	Palackého třída 515/67, Nymburk	Středočeský kraj
13.	Základní škola a Praktická škola Kostelec nad Černými lesy	K Jatkám 748, Kostelec nad Černými lesy	Středočeský kraj
14.	Odborné učiliště, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola Příbram	Pod Šachtami 335, Příbram	Středočeský kraj
15.	Základní škola, Mateřská škola speciální a Praktická škola Jesenice	Plzeňská 63, Jesenice	Středočeský kraj

16.	Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník	Františka Diepolta 1576, Rakovník	Středočeský kraj
17.	Střední odborné učiliště	Vinařice 245 273 07 Vinařice	Soukromá Právnícká osoba PhDr. Jana Černá

Zdroj: Údaje Středočeského kraje, Šedivá, vlastní šetření 2017

Barevné označení vyjadřuje školu, která má zřízenou Praktickou školu jednoletou i dvouletou. Celkem se jedná o 6 škol ve Středočeském kraji.

V současném pojetí jsou to školy samostatně zřízené podle §16, odst. 9 školského zákona pro žáky s mentálním postižením.

Další údaje jsou uvedeny v charakteristice průzkumné skupiny respondentů.

Prvotním cílem předprůzkumu bylo zjistit, které školy by mohly být zapojeny do vlastního průzkumu.

5.4.2 Realizační fáze

Na přípravnou fázi průzkumu navazovala realizační fáze, jejímž cílem bylo shromáždění dalších informací, které se týkaly vlastního průzkumu.

Podle seznamu škol byli požádáni ředitelé škol o poskytnutí základních informací o jejich škole tak, aby to byla škola, která splňuje podmínky pro další realizaci průzkumu. K tomuto zjištění byl využit dotazník, který obsahoval základní údaje o škole. (viz. příloha č. 1.)

Tato realizační fáze probíhala od listopadu 2017 do února 2018. Byli osloveni respondenti, rozeslány dotazníky a proběhlo posouzení záznamů z pozorování žáků.

5.4.3 Vyhodnocovací fáze

V období březen a květen 2018 proběhla fáze vyhodnocování vlastních výsledků průzkumného šetření. Byly zpracovány informace z dotazníkového šetření ředitelů praktických škol.

V této závěrečné fázi průzkumu proběhlo doplňující šetření podle zadaných hypotéz práce. Proběhlo vlastní statistické zpracování výsledků průzkumu, vyhodnocení a interpretace výsledků, diskuse ke zjištěným údajům.

5.5 Charakteristika průzkumného vzorku respondentů

Průzkumným vzorkem respondentů byly 3 skupiny.

1. Skupina ředitelů Praktických škol jednoletých a dvouletých. Celkem bylo osloveno 19 ředitelů škol různých zřizovatelů. Dotazník poskytlo pouze 14 ředitelů.
2. Skupina učitelů praktického vyučování, kteří jsou ve školách garanti závěrečných zkoušek. Byli osloveni učitelé Praktických škol dvouletých, ve kterých probíhaly v červnu 2017 závěrečné zkoušky. Jednalo se celkem o 9 škol. S průzkumem souhlasilo 6 učitelů.
3. Absolventi Praktických škol dvouletých. Kritériem výběru byl jejich souhlas se zapojením do průzkumného šetření. Celkem se jednalo o 23 respondentů z jedné Praktické školy dvouleté, kteří ukončili studium v posledních šesti letech, tedy ve školním roce 2011 / 2012 až 2016 / 2017.

Tabulka č. 5 – Školy oslovené k průzkumnému šetření

Poř. č.	Název školy	Nejvyšší poč. žáků dle Rejst.	Počet žáků k 30. 9. 2017	Počet tříd k 30. 9. 2017	Absolventi k 30. 6. 2017	Počet přijatých k 1. 9. 2017
1.	ZŠ a PŠ Benešov	14	Tato škola se nezapojila do průzkumu			
2.	SŠ a ZŠ Beroun	28	8	1	6	5
3.	MŠ, ZŠ a SŠ Slunce, o.p.s. Stochov	Jednol. 12 Dvou. 24	Tato škola se nezapojila do průzkumu			
4.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	51	6	1	4	4
5.	ZŠ a PŠ Český Brod	Jednol. 20 Dvou. 20	Jednoletá 0 Dvou. 16	0 2	0 2	0 3
6.	Katol. SŠ a MŠ Kolín	28	19	2	2	3
7.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	40	22	3	4	4
8.	ZŠ a PŠ Kutná Hora	20	Tato škola se nezapojila do průzkumu.			
9.	SOU Liběchov	36	6	1	0	3
10.	ZŠ a PŠ Neratovice	14	4	1	0	1
11.	SŠ, MŠ, ZŠ, DD a SPC Mladá Boleslav	12	6	1	0	1

12.	DD, PŠ, ZŠ a MŠ Nymburk	10	2	1	0	2
13.	ZŠ a PŠ Kostelec nad Černými lesy	20	8	1	1	4
14.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	Jednol. 20	12	2	6	6
		Dvoul. 24	8	1	3	5
15.	ZŠ, MŠ a PŠ Jesenice	Jednol. 12	8	Žáci spol. 1 třída	1	3
		Dvoul. 12	2		1	0
16.	SŠ, ZŠ a MŠ Rakovník	Jednol. 18	6	Žáci spol. 1 třída	0	2
		Dvou. 18	4		1	1
17.	SOU Vinařice	Jednol. 200	Tato škola se nezapojila do průzkumu			
		Dvou. 200				
18.	ZŠ a PŠ Diakonie ČCE Čáslav	Jednol. 8	8	1	0	0
19.	PŠ Chotěšice	Jednol. 12	Tato škola se nezapojila do průzkumu,			

Tabulka č. 6 – Školy oslovené k průzkumnému šetření - závěrečné zkoušky Praktické školy dvouleté – červen 2017

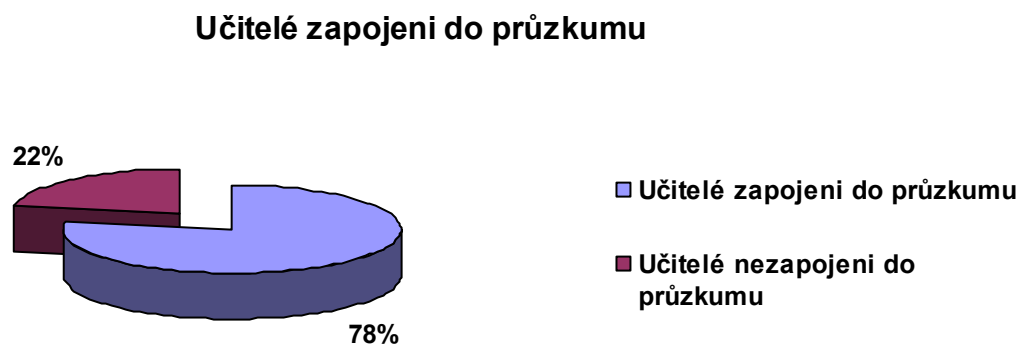
Poř.č.	Název školy	Počet absolventů červen 2017	Souhlas s účastí v průzkumu	Celkem učitelů k průzkumu
1.	SŠ a ZŠ Beroun	6	Ano	1
2.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	4	Ano	1
3.	ZŠ a PŠ Český Brod	2	Ne	0
4.	Katol. SŠ a MŠ Kolín	2	Ne	0
5.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	4	Ano	1
6.	ZŠ a PŠ Kostelec nad Černými lesy	1	Ne	0
7.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	3	Ano	1
8.	ZŠ, MŠ a PŠ Jesenice	1	Ano	1
9.	ZŠ, MŠ a PŠ Rakovník	1	Ano	1
		Celkem absolventi 24	Počet škol se souhlasem 6	Celkem učitelů 6

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

K průzkumu byly osloveny všechny školy, ve kterých se v červnu 2017 konaly závěrečné zkoušky. Jednalo se i školy, kde zkoušku vykonal pouze jeden absolvent.

Se zapojením do průzkumu souhlasilo celkem 6 škol s 19 žáky, kteří vykonali v červnu 2017 závěrečné zkoušky v Praktické škole dvouleté.

Graf č. 1 Vyjádření počtu učitelů zahrnutých do průzkumu

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Graf č. 1 Vyjadřuje kolik respondentů – učitelů praktického vyučování - se zapojilo do průzkumu. Z celkového počtu je to 78 % učitelů. Jednalo se o učitele pouze Praktických škol dvouletých, kteří se podílejí na organizaci závěrečných zkoušek. Do průzkumu nebyli zahrnuti učitelé žáků, kteří vykonali závěrečnou zkoušku v Praktické škole jednoleté, neboť tuto zkoušku konalo pouze 7 žáků.

6 Vlastní průzkum

6.1 Naplněnost škol

První část průzkumu byla zaměřena na zjištění, zda Praktické školy v regionu Středočeského kraje mají v Rejstříku škol stanovený nejvyšší povolený počet žáků v oboru tak, aby mohli být do těchto škol přijímáni všichni uchazeči o toto studium. Údaje k této sledované otázce průzkumu jsou uvedeny v následujících tabulkách č. 8 a 9 a v grafech č. 2 a 3.

Tabulka č. 7 Naplněnost Praktických škol jednoletých

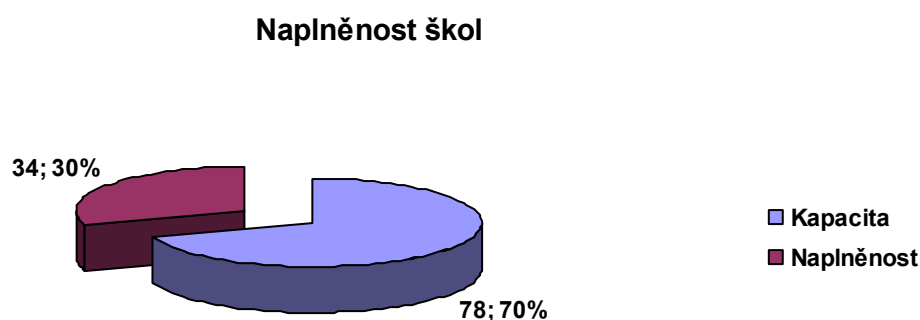
Poř. č.	Název školy	Nejvyšší počet žáků dle Rejstříku škol.	Počet žáků k 30. 9. 2017	Počet tříd k 30. 9. 2017
1.	ZŠ a PŠ Český Brod	20	0	0
2.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	20	12	2
3.	ZŠ, MŠ a PŠ Jesenice	12	8	1
4.	SŠ, ZŠ a MŠ Rakovník	18	6	1
5.	ZŠ a PŠ Diakonie ČCE Čáslav	8	8	1
	Celkem:	78	34	5

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Z celkového počtu osmi škol jsou uvedené údaje pouze z pěti škol, které se zapojily do průzkumného zjišťování.

Graf č. 2 Vyjádření naplněnosti Praktických škol jednoletých

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Z výše uvedeného grafu č. 2 je zřejmé, že Praktické školy jednoleté mají dostatek volných kapacit pro přijetí všech uchazečů o toto studium. Do průzkumu se nezapojily tři školy.

Soukromá škola Slunce Stochov, jejím zřizovatelem je PaedDr. Jaroslav Dvořák. Tato škola poskytuje vedle školských služeb i sociální podpory v mnoha oblastech. Žáky v praktické škole jednoleté vzdělávají společně ve třídě spolu se žáky praktické školy dvouleté. Proto škola neposkytla údaje, které by byly podkladem pro průzkumnou část práce.

Dále nebyly získány údaje od Střední školy Vinařice. Jedná se rovněž o soukromou školu, zřizovatelem jsou dvě právnické osoby – PhDr. Jana Černá a Ing. Karel Vodička. Škola je určena pro osoby ve výkonu trestu při Věznici Vinařice pro sociálně vyloučené, odsouzené, ve výkonu trestu ve věku od 18 do 65 let, kteří mají ukončenu povinnou školní docházku. Vzhledem k variabilnosti počtu žáků v praktické škole, nebyly údaje o žácích možné využít k praktické části práce.

Další nezapojenou školou je Praktická škola Chotěšice. Zřizovatelem školy je „Handicap centrum Srdce, o.p.s.“ Poděbrady. Jedná se o církevní školu, která vedle vzdělávání poskytuje svým klientům především sociální služby.

I přesto, že do průzkumu nebyly zahrnuty tři školy, lze toto zjištění vzhledem k procentuálnímu vyjádření považovat za objektivní.

Tabulka č. 8 Naplněnost Praktických škol dvouletých

Poř. č.	Název školy	Nejvyšší stanovený počet žáků dle Rejstříku škol	Počet žáků K 30. 9. 2017	Počet tříd k 30. 9. 2017
1.	SŠ a ZŠ Beroun	28	8	1
2.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	51	6	1
3.	ZŠ a PŠ Český Brod	20	16	2
4.	Katol. SŠ a MŠ Kolín	28	19	2
5.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	40	22	3
6.	SOU Liběchov	36	6	1
7.	ZŠ a PŠ Neratovice	14	4	1
8.	SŠ, MŠ, ZŠ, DD a SPC Mladá Boleslav	12	6	1
9.	DD, PŠ, ZŠ a MŠ Nymburk	10	2	1
10.	ZŠ a PŠ Kostelec nad Černými lesy	20	8	1
11.	Ou, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	24	8	1
12.	ZŠ, PŠ a MŠ Jesenice	12	2	1
13.	SŠ, ZŠ a MŠ Rakovník	18	4	1
	Celkem	313	111	17

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

V tabulce č. 8 je uveden celkový počet míst pro možné přijetí uchazečů ke studiu v Praktických školách dvouletých zvoleného průzkumného souboru škol a skutečný počet žáků k 30. 9. 2017. Naplněnost škol je vzhledem ke stanoveným kapacitám poměrně malá. K uvedenému datu se podle údajů průzkumné skupiny škol vzdělávalo celkem 111 žáků v 17 třídách Praktické školy dvouleté.

Graf č. 3 Vyjádření naplněnosti Praktických škol dvouletých

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Z vyjádření grafu č. 3 lze jasně konstatovat, že naplněnost Praktických škol dvouletých ve sledovaném vzorku škol je velmi malá. Z celkového nejvyššího povoleného počtu žáků dle Rejstříku škol a školských zařízení lze přijmout ke střednímu vzdělávání celkem 313 uchazečů. K září 2017 se vzdělávalo v Praktických školách dvouletých pouze 111 žáků. Proto je v další části průzkumu sledována i oblast přijímacího řízení na tyto školy. Zda kritéria pro přijímání žáků mohou ovlivnit vlastní přijetí. Jakou úlohu v procesu přijímání mají školská poradenská zařízení.

6.1.1 Přijímání žáků do Praktických škol

Přijímání žáků do Praktických škol jednoletých i dvouletých se řídí platnými legislativními předpisy. Podmínky pro přijímací řízení na střední školy stanoví školský zákon a vyhláška č.671/2004 Sb. (kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách) ve znění platných předpisů.

Každá škola vydává kritéria pro přijetí žáků. Pro přijetí žáků do Praktických škol jsou podmínky stanoveny v Rámcových vzdělávacích programech těchto škol.

Podmínky pro přijetí ke vzdělávání v praktické škole

Praktická škola je určena žákům s mentálním postižením, autismem a vícečetným postižením, kteří ukončili:

- povinnou školní docházku v základní škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením;
- povinnou školní docházku v základní škole speciální;
- povinnou školní docházku, ale nezískali základní vzdělání ani základy vzdělání;
- základní vzdělávání na základní škole a z vážných zdravotních důvodů, které jsou v kombinaci s mentálním postižením, se nemohou vzdělávat na jiném typu školy.⁴⁶

Kromě těchto podmínek je třeba, aby uchazeč prokázal zdravotní způsobilost ke vzdělávání v odborných činnostech a oborech podle zaměření školy. Tuto způsobilost posuzuje odborný lékař. Na základě jeho doporučení budou na žáky kladeny požadavky, podle jejich individuální zvláštnosti a zdravotního stavu.

Do praktických škol jsou přijímáni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, proto je třeba pro přijetí předložit i doporučení školského poradenského zařízení, případně stanovení stupně podpory. Bez tohoto vyjádření nelze žáka do praktické školy přijmout.

Výsledky přijímacího řízení ke střednímu vzdělávání u přijatých uchazečů se vyhláší formou vydání seznamu přijatých uchazečů. Po vyhlášení výsledků potvrzuje přijatý uchazeč zájem o školu zápisovým lístkem do 10 pracovních dnů. Lhůta pro uplatnění zápisového lístku běží ode dne, kdy ředitel školy zveřejní seznam přijatých uchazečů.

Nepřijatým uchazečům se oznamuje výsledek přijímacího řízení zasláním rozhodnutí písemně. Vztít zpět zápisový lístek školský zákon neumožňuje.

V průzkumném souboru škol se v žádné škole nekonají přijímací zkoušky, ve kterých by se posuzovaly konkrétní znalosti a dovednosti žáků. Některé školy (Kladno, Slaný, Rakovník) dělají pouze úvodní konzultace s rodiči žáků a se žáky.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že stanovená kritéria pro přijetí žáků jednotlivými školami, neovlivňují jejich přijetí. V podstatě školy přijímají všechny uchazeče.

---

⁴⁶ RVP PRŠ 1, RVP PRŠ 2

6.2 Zaměření oboru vzdělání v praktických školách

Cílem této části průzkumu bylo zjistit, zda mají praktické školy dvouleté konkrétní zaměření oboru, ve kterém se profilují. Vlastní zaměření oboru na konkrétní činnosti pak může ovlivnit další pracovní uplatnění absolventů. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Praktická škola dvouletá uvádí pouze v kapitole

5. 8. Odborné činnosti

5. 8. 1 Rodinná výchova

5. 8. 2 Výživa a příprava pokrmů

Tedy přímo nestanoví pro konkrétní školy, jak by měly mít ve školním vzdělávacím programu zakomponované další praktické činnosti. Proto byla v průzkumné části sledována i tato oblast.

Tabulka č. 9 Zaměření oboru praktického vyučování v Praktických školách dvouletých

Poř. č.	Název školy	Odborné obory podle zaměření školy
1.	SŠ a ZŠ Beroun	Příprava pokrmů
2.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	Příprava pokrmů
3.	ZŠ a PŠ Český Brod	Práce v domácnosti, úklidové práce
4.	Katol. SŠ a MŠ Kolín	Příprava pokrmů, péče o zeleň
5.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	Příprava pokrmů, práce v domácnosti
6.	SOU Liběchov	Práce v domácnosti, práce s prádlem
7.	ZŠ a PŠ Neratovice	Příprava pokrmů
8.	SŠ, MŠ, ZŠ, DD a SPC Mladá Boleslav	Příprava pokrmů, ruční práce
9.	DD, PŠ, ZŠ a MŠ Nymburk	Příprava pokrmů, úklidové práce
10.	ZŠ a PŠ Kostelec nad Černými lesy	Ruční práce, práce s prádlem
11.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	Příprava pokrmů, péče o zeleň
12.	ZŠ, PŠ a MŠ Jesenice	Příprava pokrmů, úklidové práce
13.	SŠ, ZŠ a MŠ Rakovník	Příprava pokrmů, práce v domácnosti

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Celkové údaje z tabulky č. 9

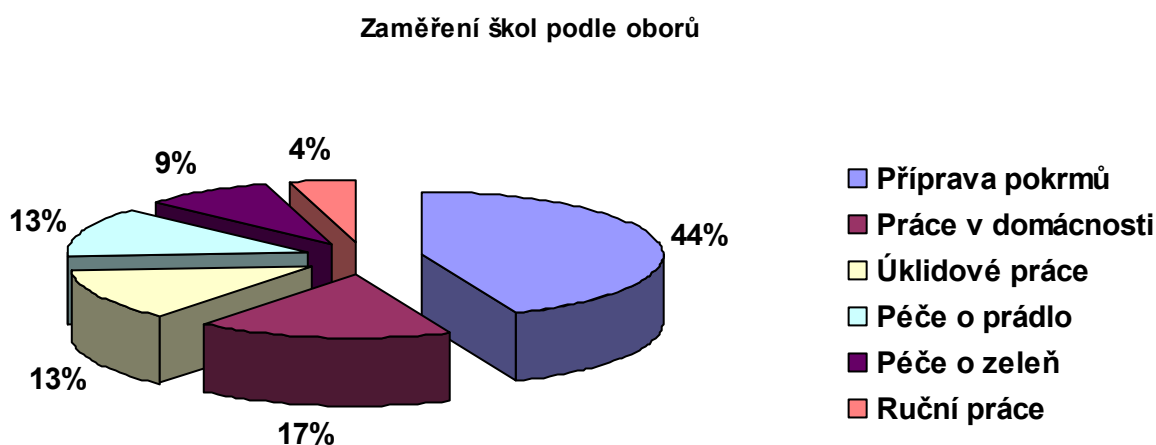
Tři školy mají pouze jedno odborné zaměření oboru. Ostatních deset škol se profiluje dvěma odbornými obory.

Tabulka č. 10 Počet škol podle zaměření oboru

Příprava pokrmů	10 škol
Práce v domácnosti	4 školy
Úklidové práce	3 školy
Péče o prádlo	3 školy
Péče o zeleň	2 školy
Ruční práce	1 škola

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Graf č. 4 Zaměření škol podle oborů

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Z výsledků šetření, dle grafu č. 4 je zřejmé, že se nejčastěji školy zaměřují na přípravu pokrmů. Je to dáno především tím, že většina škol je zřízena jako součást základních škol podle §16 odst. 9 školského zákona pro žáky s mentálním postižením. Tyto školy mají zřízené cvičné kuchyně a tak materiální zabezpečení výuky oboru „příprava pokrmů“ není finančně nákladné. Také po absolvování tohoto oboru mají žáci lepší perspektivu pro další praktické uplatnění v profesích přípravy jídla. Proto bude další průzkum věnován tomuto oboru.

Dalším odborným zaměřením škol jsou práce v domácnosti, úklidové práce, péče o prádlo, péče o zeleň a ruční práce. Tyto obory jsou většinou vyučovány

v kombinaci. Žádná z deseti škol se neprofiluje pouze jedním z nich. Zaměření odborných činností vychází z možností školy, jaké mají materiální a prostorové podmínky pro výuku zvoleného oboru. Jaká je vybavenost škol, zda má škola školní pozemek, cvičný byt, zda je to škola s dětským domovem, kde lze realizovat například úklidové práce, péče o prádlo a podobně.

Školy rovněž vychází i z předpokladu dalšího pracovního zapojení absolventů v regionu, kde se škola nachází. Většinou se jedná o konkrétní organizaci, která je např. poskytovatelem sociálních služeb a absolventi se zde mohou velmi dobře uplatnit jako pracovní síla v sociálně terapeutických dílnách.

V této souvislosti nelze opomenout ani individuální schopnosti žáků, jaké mají předpoklady ke zvládnutí konkrétní odborné činnosti. V praktické přípravě je důležité respektovat doporučení školského poradenského zařízení, které v závěrech zprávy uvádí postupy práce se žáky podle jejich individuality a stanovení míry podpůrných opatření. Obsah vzdělávání lze v opodstatněných případech rozložit do dvou let studia, nebo vzdělávat žáky podle individuálních vzdělávacích plánů nebo i s podporou asistenta pedagoga.

6.3 Zaměření oboru vzdělání - příprava pokrmů

Vzhledem k tomu, že nejvíce škol má odborné zaměření na přípravu pokrmů, byl další průzkum realizován ve školách, které mají toto odborné zaměření. Pro získání údajů byl proveden rozhovor s učiteli, kteří vyučují tyto praktické činnosti a současně byli zkoušejícími u závěrečných zkoušek v tomto oboru. Jednalo se celkem o 6 učitelů vybraných škol tak, jak jsou prezentováni v tabulce č. 6. Jsou to učitelé praktické výuky oboru „Příprava pokrmů“.

Tabulka č. 11 Učitelé přípravy pokrmů, zahrnuti do průzkumu

Poř.č.	Název školy	Obor „příprava pokrmů“	Učitelé zapojeni do průzkumu
1.	SŠ a ZŠ Beroun	Ano	1
2.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	Ano	1
3.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	Ano	1
4.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	Ano	1
5.	ZŠ, MŠ a PŠ Jesenice	Ano	1

6.	ZŠ, MŠ a PŠ Rakovník	Ano	1
	Celkem		6

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

6.3.1 Záznamy rozhovorů

Rozhovor s učiteli probíhal vždy ve škole, ve které působí. Nepodařilo se osobně navázat kontakt s učiteli z Kolína a z Příbrami, ale byli ochotni zodpovědět otázky písemně. Následně jsou uvedeny výsledky rozhovoru s respondenty.

Otázka 1. Jaké výukové materiály používáte pro výuku přípravy pokrmů?

Souhrnné odpovědi obsahovaly téměř jednoznačné údaje. Vzhledem k tomu, že pro tento obor nejsou vydávány žádné učebnice, které by odpovídaly mentalitě žáků, všichni učitelé si tvoří vlastní učební materiály tak, aby žáci pochopili učivo. Často vycházejí z běžných kuchařských knih, kdy si návody upravují, čerpají obrázkové materiály z internetu apod. Z učebnic pro běžné SOU využívají učitelé např. G. Salač: Stolničení, H. Sedláčková: Technologie přípravy pokrmů, E. Marádová: Příprava pokrmů. Z těchto učebnic lze využívat především obrazový materiál.

V podstatě podle postižení žáků vytvářejí učitelé pomůcky tzv. „šité na míru“. Zejména u žáků, kteří mají problém s komunikací, sestavují učitelé samostatné pracovní listy, kde jdou zobrazeny obrázky pokrmů, ze kterých se bude jídlo vařit a obrázky pracovních nástrojů, se kterými budou žáci pracovat. (viz. příloha č. 3)

Pro všechny učitele je to práce velmi náročná hlavně na přípravu vyučovací hodiny. Veškeré postupy v hodinách praktické výuky se řídí individuálními schopnostmi žáků. Proto i úkoly kladené na jednotlivé žáky musí být přiměřené a jasně stanovené.

Otázka 2. Využíváte interaktivní způsoby výuky?

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti kladně. Konstatovali, že prakticky ve všech třídách Praktických škol dvouletých mají nainstalované interaktivní tabule a počítač s internetovým připojením. Tuto techniku většina škol získala z projektů EU „šablony do škol“.

Učitelé hodnotí tuto skutečnost jako velmi pozitivní, hlavně pro možnost názorné výuky. Využívají ukázky pracovních postupů při přípravě jídla, pro lepší

upevnění učiva mohou zpětně postupy žákům přehrávat. Vhodné jsou i programy tzv. Dumy, které lze stáhnout z internetových modulů www.veskole.cz. Ty slouží především k procvičování a upevňování učiva. Žáci pracují i s interaktivními programy „Terasoft“.

Pokud byla položena otázka na používání iPadů ve výuce, vyučující odpovídali rozdílně. Zejména všichni nemají tuto techniku k dispozici. Využívá ji pouze jedna škola a to u žáka, který získal iPad z podpor podle doporučení školského poradenského zařízení. Problém je v tom, že je pro učitele náročná instalace odpovídajících programů tak, aby žák mohl s touto technikou pracovat samostatně. Dalším problémem je, že s iPadem nemohou pracovat všichni žáci frontálně, pokud toto vybavení ve třídě chybí. Celkově je možnost interaktivní výuky všemi respondenty hodnocena velmi kladně. Vede žáky k lepšímu vnímání skutečnosti a již samotné používání ICT ve výuce přispívá pozitivně ke společenskému začlenění.

Otázka 3. Jaké výsledky dosahují žáci při závěrečných zkouškách?

Z rozhovorů vyplynulo, že hodnocení výsledků vzdělávání je velmi individuální. Nelze, podle sdělení učitelů, přistupovat k žákům paušálně. Žáci se velmi odlišují dosaženými znalostmi v teoretické i praktické části. Hlavním kritériem je přístup žáka ke splnění zadaného úkolu. Někteří žáci nezvládají plynulou komunikaci, mají problémy se konkrétně ústně vyjádřit. Proto učitelé při celkovém hodnocení přihlížejí i k tomu, jak žáci pracovali v průběhu školního roku. Stanovení konkrétního klasifikačního stupně má pro žáky i velký motivační význam. Proto se učitelé snaží hodnotit žáky tak, aby prožívali pocit úspěšnosti a tím je motivovali k dalšímu aktivnímu zapojení do praktických činností. Celkové hodnocení známkou by nemělo být, podle učitelů, měřítkem pro další pracovní uplatnění.

Tabulka č. 12 Přehled absolventů – červen 2017

Poř. č.	Název školy, ze kterých se učitelé zapojili do průzkumu	Absolventi k 30. 6. 2017
1.	SŠ a ZŠ Beroun	6
2.	SOU a PŠ Kladno Vrapice	4
3.	ZŠ, MŠ a PŠ Kolín	4
4.	OU, PŠ, ZŠ a MŠ Příbram	3

5.	ZŠ, MŠ a PŠ Jesenice	1
6.	SŠ, ZŠ a MŠ Rakovník	1
	Celkem absolventů zapojených do průzkumu	19

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Celkem v červnu 2017 vykonalo závěrečnou zkoušku v Praktických školách dvouletých 19 žáků sledovaného průzkumného vzorku z oboru „příprava pokrmů“.

Při hodnocení závěrečných zkoušek dosáhli absolventi následujících výsledků v praktické a teoretické zkoušce. V celkovém hodnocení prospěli všichni žáci. Viz. následující tabulka.

Tabulka č. 13 Výsledky závěrečných zkoušek

Hodnocení	Praktická zkouška- počet žáků	Teoretická zkouška-počet žáků
výborně	10	7
Velmi dobře	4	7
dobře	5	5
Celkové hodnocení		
Prospělo s vyznamenáním		10
Prospělo		9
Neprospělo		0

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Graf č. 5 Celkový prospěch žáků v závěrečné zkoušce

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Graf č. 5 vyjadřuje úspěšnost žáků průzkumné skupiny u závěrečných zkoušek. Celkové hodnocení je velmi pozitivní. Více jak polovina žáků (53 %) prospěla

s vyznamenáním, 47 % žáků prospělo. Všichni žáci úspěšně vykonali závěrečnou zkoušku, žádný žák nebyl hodnocen nedostatečnou známkou.

Další otázky se týkaly vlastního průběhu závěrečných zkoušek.

Otázky k praktické zkoušce.

1. Jak je ve Vaší škole organizována praktická část závěrečné zkoušky?

Z odpovědí je možno zobecnit tyto informace.

- praktická zkouška vždy probíhá jako první
- žáci si vylosují anonymně otázky, kde mají napsáno „menu“, které musí uvařit
- každý vaří samostatně celé jídlo

Ukázka otázek k praktické zkoušce z jedné ze škol průzkumné skupiny

Témata pro praktickou zkoušku:

1. Menu

Předkrm: mrkvový salát s ananasem

Polévka: bramborová polévka

Hlavní jídlo: karbanátek a bramborová kaše

Moučník: margot řezy

2. Menu

Předkrm: šopský salát

Polévka: frankfurtská polévka

Hlavní jídlo: kuřecí čína a americké brambory

Moučník: mramorová bábovka

3. Menu

Předkrm: tousty se sýrem

Polévka: zelňačka

Hlavní jídlo: treska zapečená se sýrem

Moučník: hraběčiny řezy

4. Menu

Předkrm: šunkové rolky s křenovou šlehačkou

Polévka: česnečka

Hlavní jídlo: plněné bramborové knedlíky se zelím

Moučník: ovocný salát

5. Menu

Předkrm: vajíčková pomazánka, bílé pečivo

Polévka: čočková polévka

Hlavní jídlo: těstoviny se sýrovou omáčkou z nivy

Moučník: tvarožník

6. Menu

Předkrm: okurkový salát

Polévka: hrachová krémová polévka

Hlavní jídlo: pizza na plech

Moučník: jablečný závin

7. Menu

Předkrm: toust se salámem

Polévka: kuřecí vývar s domácími nudlemi

Hlavní jídlo: rajská omáčka s čufty + knedlík

Moučník: makovník

Po uvaření hotového menu žáci prostírají stoly. Pak následuje hodnocení jednotlivých žáků členy zkušební komise.

2. Je třeba při této části zkoušky přistupovat individuálně ke každému žákovi?

Odpovědi jednotlivých učitelů se odlišovaly. Ve školách, kde vykonával závěrečnou zkoušku pouze jeden žák, (Jesenice, Rakovník) nemuseli učitelé zvlášť uplatňovat individuální pomoc. Naopak ve školách, ve kterých konalo zkoušku více žáků v jedné skupině (Beroun, Kladno) bylo potřeba k žákům přistupovat individuálně.

3. Vyžadují žáci průběžné vysvětlování postupů práce?

Všichni respondenti se v odpovědích shodují. Žáci potřebují při konání zkoušky průběžnou kontrolu v tom, zda dodržují správný technologický postup přípravy jídla. Úlohu zde hraje i tréma žáků. Při činnostech, které běžně zvládají v průběhu výuky, při zkoušce najednou znejistí a potřebují se ujistit, že pracují správně. I když učitel žákům

v průběhu zkoušky vysvětluje postup práce, není to důvod ke snížení známky při celkovém hodnocení.

Otázky k teoretické zkoušce.

1. Jsou žáci seznámeni s otázkami teoretické zkoušky před studijním volnem?

Všichni respondenti se shodli na odpovědi - Ano. Žáci mají seznam otázek k závěrečné zkoušce předem zveřejněný. Dokonce někteří učitelé uváděli, že otázky ke zkoušce se žáky průběžně procvičují.

Ukázka otázek k teoretické zkoušce z jedné ze škol průzkumné skupiny

Otázky pro teoretickou zkoušku

- A. Potraviny rostlinného původu** – druhy, zpracování, skladování, vady
B. Biologie člověka – trávicí ústrojí, nemoci, léky, první pomoc
- A. Potraviny živočišného původu** – druhy, zpracování, skladování, kažení
B. Rodina a funkce rodiny
- A. Mléko, mléčné výrobky** – druhy, zpracování, skladování, kažení
B. Ochrana zdraví – zdravý způsob života, režim dne, únava, spánek, odpočinek; první pomoc při drobných úrazech
- A. Kultura stolování** – základní zásady stolování, úprava stolu, zásady společenského chování; stolničení – seznámení s inventářem – druhy sklenic, talířů a příborů
B. Biologie člověka – dýchací ústrojí, nemoci, léky, první pomoc
- A. Obiloviny, těstoviny, pečivo** – druhy, využití v kuchyni, skladování
B. Biologie člověka – krevní oběh, vylučovací ústrojí – nemoci, léky, první pomoc
- A. Vejce, tuhy** – druhy, využití v kuchyni, skladování
B. Stomatologická péče, ústní hygiena – prevence, můj stomatolog
Infekční onemocnění, úrazy, nemoci – první pomoc
- A. Alkoholické a nealkoholické nápoje** – pitná voda, minerální látky, teplé, studené, druhy, zajímavosti
B. Zneužití léků a návykových látek – drogy, kouření, alkohol
- A. Hlavní znaky správné výživy** – smíšená strava, zásady správné výživy, výživa dětí a mladistvých, výživa starých osob, léčebné diety
B. Biologie člověka – kostra, kosterní soustava; poranění, první pomoc

9. **A. Cukr, med, umělá sladidla** – význam, využití v kuchyni, skladování
Pochutiny – význam a druhy koření, využití v kuchyni
B. Manželství – předpoklady pro uzavření manželství, manželství zakázané zákonem, překážky k uzavření manželství, nevhodní partneři
10. **A. Brambory, luštěniny** – druhy, zpracování, skladování
B. Péče o domácnost – byt a jeho funkce, péče o oděv, ekonomická činnost rodiny, zdroje příjmů

Ukázka obsahuje otázky z oboru „Výživa a příprava pokrmů“ a z „Rodinné výchovy“. Celkem 20 otázek, výsledek zkoušky se hodnotí jednou souhrnnou známkou.

2. Dokáží si žáci písemně připravit odpovědi před vlastní ústní zkouškou?

Učitelé uváděli, že písemná příprava je velmi individuální. Spíš konstatovali, že to žáci zvládají jen ojedinele. Někteří žáci nedokážou vyjádřit vědomosti písemně, někteří si v přípravě si napíší pouze jednoduché věty. Při ústním projevu vlastní zkoušky potřebují pomoc návodnými otázkami zkoušejícího. Pak jsou schopni jednoduchých odpovědí, kdy vycházejí ze znalostí, které si osvojili v průběhu studia.

3. Využíváte alternativní komunikaci při vykonávání ústní zkoušky?

Odpovědi na tuto otázku nebyly jednoznačné. Při závěrečných zkouškách žáci nepoužívají žádný z tradičních alternativních komunikačních systémů. Pokud jde o žáky s problematickými komunikačními schopnostmi, jsou využívány především soubory názorných obrázků.

4. Jaká máte stanovená kritéria hodnocení výsledků závěrečné zkoušky?

Každá škola má stanovená kritéria hodnocení výsledků vzdělávání žáků, která jsou uvedena ve školních vzdělávacích programech. V celkovém hodnocení se shodují učitelé v tom, že je třeba respektovat individualitu každého žáka. Nehodnotí jenom to, co žáci zvládají, jako encyklopedický soubor vědomostí, ale schopnost samostatnosti a využití získaných poznatků v praktickém životě.

Po skončení ústních zkoušek se svolává závěrečná porada zkušební komise pro stanovení závěrečné klasifikace. Po stanovení klasifikace zkušební komisí vyplní třídní učitel Vysvědčení o závěrečné zkoušce.

5. Jsou ve Vaší škole žáci, kteří neprospěli u závěrečných zkoušek?

Ve většině odpovědí se učitelé shodovali v tom, že se dosud neseťkali s případem neúspěšného vykonání závěrečné zkoušky. Výjimkou byl jeden učitel

(Beroun), kdy se setkal s případem neúspěšného vykonání závěrečné zkoušky u žákyně, která v průběhu studia otěhotněla a na zkoušku se řádně nepřipravila.

6.3.2 Záznam z pozorování žáků při praktické zkoušce

Jedním z cílů praktické části práce je i pozorování žáků. Konkrétně bylo pozorování zaměřeno na sledování žáků při praktické přípravě.

Pozorování proběhlo při závěrečné praktické zkoušce v červnu 2017 v jedné ze škol průzkumného souboru, kde konalo závěrečnou zkoušku nejvíce žáků. (Beroun). Bylo sledováno, zda žáci

- potřebují opakované objasnění úkolů
- pracují samostatně
- potřebují dopomoc vyučujícího
- dokážou používat jednoduché pracovní nástroje

Pozorováno bylo celkem 6 žáků při přípravě jídla. Žáci pracovali u třech sporáků vždy ve dvojici, ale každý připravoval „svoje menu“. Celkem vařili 3 druhy menu.

Tabulka č. 14 – záznamy pozorování

Respondent	Opakované objasnění		Samostatnost		Dopomoc		Zručnost		Hodnocení
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	
Jan D.	X	-	-	X	X	-	-	X	Dobře
Michal D.	-	X	X	-	-	X	X	-	Výborně
Roman H.	-	X	X	-	X	-	-	X	Velmi dobře
Ivana L.	X	-	-	X	X	-	-	X	Dobře
Tomáš M.	-	X	X	-	-	X	X	-	Výborně
Marek Š.	X	-	X	-	X	-	X	-	Velmi dobře

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Tabulka č. 14 obsahuje souhrnné záznamy z pozorovacích archů.

Jan D. je žák se středně těžkým mentálním postižením a s těžkou poruchou dorozumívání. Vyžadoval opakované objasnění zadaných úkolů, obtížně si pamatoval pracovní postupy. Nepracoval samostatně, bylo třeba mu pomáhat zejména při změně činností. Nebyl příliš zručný, měl problémy s krájením potravin, zeleniny.

Michal D. je žák na horní hranici středně těžkého mentálního postižení. Je šikovný, zručný a komunikativní chlapec. Nevyžadoval žádné doplňující pokyny, pracoval samostatně, správně používal pracovní nástroje.

Roman H. je žák s Downovým syndromem, na úrovni středně těžkého mentálního postižení s velmi dobře rozvinutou komunikační schopností. V průběhu pozorování byl upovídaný, stále se na něco ptal. Pokud porozuměl zadání, pracoval samostatně, ale není příliš zručný, je pomalý, vyžadoval povzbuzení k další činnosti.

Ivana L. je žákyně se středně těžkým mentálním postižením, dobře komunikující, ale byla si v zadání úkolů velmi nejistá. Když si nevěděla rady, přestala pracovat a čekala na další pokyny vyučujícího. Nebyla příliš zručná zejména při odměřování surovin.

Tomáš M. je žák na úrovni horního pásma středně těžkého mentálního postižení. Patřil k nejlepším žákům ve skupině. Pracoval naprosto samostatně, nevyžadoval žádnou dopomoc ani opakované objasnění pokynů. Snažil se pomáhat i ostatním žákům, kritizoval je a opravoval.

Marek Š. je žák se souběžným postižením více vadami. Kromě mentálního postižení má středně těžkou oboustrannou nedoslýchavost. Zadané úkoly chápal pomocí obrázků. Pokud pokyny pochopil, pracoval samostatně, ale při změně činnosti vyžadoval dopomoc. Správně používal pracovní nástroje, celkově byl zručný.

6.4 Pracovní začlenění absolventů Praktické školy dvouleté

Zpracování této části průzkumu vychází z podkladů dotazníků pro ředitele škol a z informací jedné ze škol průzkumné skupiny, která poskytla se souhlasem žáků a zákonných zástupců informace o dalším zapojení absolventů po vykonání závěrečných zkoušek. Z údajů školní matriky byli vytipováni absolventi, případně jejich zákonní zástupci, na které bylo možné získat kontakt. Podařilo se kontaktovat celkem 23

absolventů za posledních 6 let od ukončení středního vzdělávání v Praktické škole dvouleté. V průzkumu jsou zahrnuti žáci, kteří ukončili tuto školu od roku 2012. Výběr respondentů pro průzkum poskytlo SOU a PrŠ Kladno - Vrapice. V rámci ochrany osobních údajů jsou uvedena pouze křestní jména.

Tabulka č. 15 - Absolventi:

Rok ukončení studia	Počet absolventů
2012	2
2013	3
2014	4
2015	3
2016	5
2017	6
Celkem	23

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

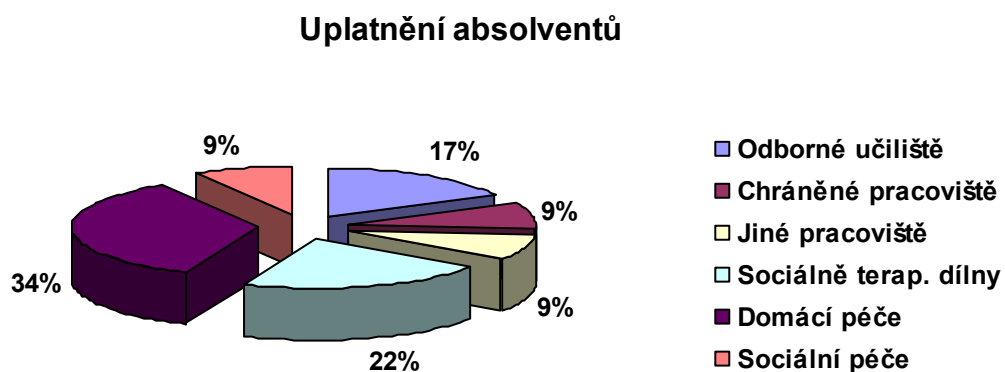
Tabulka č. 16 – Absolventi Praktické školy dvouleté – výběr respondentů od roku 2012

Respondent	Pokračují v OU – „E“	Chráněné pracoviště	Jiné pracoviště	Soc. terapeut. dílny	Domácí péče	Sociální péče
1. Patrik D.	Ano	-	-	-	-	-
2. Aneta P.	-	Ano	-	-	-	-
3. Domin.B.	-	-	Ano	-	-	-
4. Anna D.	-	-	-	-	Ano MD	-
5. Martin.H.	-	-	-	-	Ano MD	-
6. Petra Š.	-	-	Ano	-	-	-
7. Alena P.	-	-	-	Ano	-	-
8. Jan P.	-	-	-	Ano	-	-
9. Jarm. K.	-	-	-	Ano	-	-
10. Krist. K.	-	-	-	-	Ano	-

11.	Jan G.	Ano	-	-	-	-	-
12.	Anton.D	-	-	-	-	Ano	-
13.	Václ. D.	Ano	-	-	-	-	-
14.	Alice P.	-	Ano	-	-	-	-
15.	Pavel P.	-	-	-	Ano	-	-
16.	Monik. R	-	-	-	-	Ano	-
17.	Martin J	-	-	-	-	Ano	-
18.	Marek Š.	-	-	-	-	Ano	
19.	Tom. M.	Ano	-	-	-	-	-
20.	Iva L.	-	-	-	-	Ano	-
21.	Rom. H.	-	-	-	-	-	Ano
22.	Mich. D	-	-	-	Ano	-	-
23.	Jan D.	-	-	-	-	-	Ano
	Celkem:	4	2	2	5	8	2

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Graf č. 6 Uplatnění absolventů Praktické školy dvouleté

Zdroj: Šedivá, vlastní šetření 2018

Z vyjádření Grafu č. 6 je zřejmé, že nejvíce absolventů průzkumné skupiny respondentů, celkem 34%, zůstalo po ukončení středního vzdělání v domácí péči. Dvě absolventky založily rodinu a jsou na mateřské dovolené.

Další uplatnění našlo 22 % absolventů v sociálně terapeutických dílnách. Čtyři absolventi pokračují dál ve středním vzdělávání v odborném učilišti v učebních oborech typu "E". Dva absolventi našli uplatnění v chráněném pracovišti a dvě absolventky pracují jako pomocnice v kuchyni v organizaci, která je poskytovatelem sociálních služeb Klub Klubičko o.p.s. Dva absolventi jsou umístěni v denním stacionáři.

7 Závěr průzkumu, diskuse k zadaným hypotézám průzkumu

Na základě celkového průběhu průzkumu a jeho výsledků se lze vyjádřit k tomu, zda byly hypotézy potvrzeny nebo vyvráceny.

Formulace hypotéz

H 1 : Praktické školy jednoleté i dvouleté ve sledovaném regionu mají dostatečný nejvyšší povolený počet žáků stanovený v Rejstříku škol a školských zařízení tak, že mohou přijímat všechny uchazeče o studium.

Tato hypotéza se potvrdila. Ve zkoumaném průzkumném vzorku škol mají Praktické školy jednoleté celkem stanoven nejvyšší počet žáků v oboru 78 a Praktické školy dvouleté 313. Praktické školy ve Středočeském kraji mají dostatečnou kapacitu pro přijetí všech uchazečů. (viz. údaje získané průzkumem a prezentované v tabulce č. 7 a č. 8.

H 2 : Praktické školy jednoleté a dvouleté ve sledovaném regionu mají jen malou naplněnost vzhledem k nejvyššímu povolenému počtu žáků.

Tato hypotéza se potvrdila. Praktické školy jednoleté mají naplněnost pouze z 30%, jak udává výsledek zjištění uvedený v grafu č. 2. Praktické školy dvouleté mají naplněnost ještě o 4 % nižší oproti Praktickým školám jednoletým. Celková naplněnost těchto škol je znázorněna v grafu č. 3 a činí jen 26%. I když většina škol přijímá žáky bez přijímacích zkoušek, je naplněnost velmi malá. Naskýtá se otázka k další diskuzi, zda je stanovený nejvyšší počet žáků podle Rejstříku škol zkoumaného vzorku až příliš vysoký, nebo je ve zvoleném regionu nízká populace jedinců, pro které jsou tyto školy určeny.

H 3 : Praktické školy dvouleté sledovaného regionu mají ve svých Školních vzdělávacích programech stanoven obor vzdělání, ve kterém se profilují.

Tato hypotéza se nepotvrdila v plném rozsahu. Většina škol se profiluje v oboru přípravy pokrmů. Samostatně se tento obor vzdělání vyučuje pouze ve třech školách. Celkem deset škol vyučuje dva obory. Je to dáno podmínkami školy, jaké mají materiální vybavení pro výuku konkrétního oboru.

H 4 : Absolventi Praktických škol dvouletých sledovaného regionu mají omezené možnosti dalšího pracovního uplatnění.

Tato hypotéza se úplně nepotvrdila. Pokud vycházíme z výsledků průzkumu, který je prezentován v grafu č. 6 lze konstatovat, že nejvíce absolventů sledovaného souboru, celkem 34 % zůstalo v domácí péči. Bohužel se pro ně nenašlo žádné pracovní uplatnění z různých důvodů. Především je to hloubka mentálního postižení a s tím související schopnost samostatné práce. Tito absolventi zůstali v domácí péči vlastní rodiny.

Dobře se zapojilo 22 % respondentů v sociálně terapeutických dílnách.

Jedná se o sociální službu, kde klienti (obvykle s lehčí formou postižení) rozvíjejí své sociální a pracovní návyky. Vyrábějí různé produkty, například mýdla, keramiku, svíčky a koupelové soli, ale také nakupují, vaří, učí se pracovat s počítačem, osvojují si lehčí domácí práce jako je mytí nádobí, úklidové práce. Hlavní myšlenkou dílen je posouvat klienty kupředu, upevňovat a rozvíjet jejich schopnosti, tak aby se mohli uplatnit jak v běžné společnosti, tak na pracovním trhu. Tato služba je bezplatná, ale bohužel absolventům nepřináší žádný finanční výdělek.

Úspěšně pokračuje 17 % absolventů v dalším středním vzdělávání v odborném učilišti, kde byl průzkum realizován v učebním oboru typu „E“ se zaměřením na kuchařské práce.

Pouze 9 % absolventů pracuje v chráněné dílně. Našli uplatnění ve firmě Probal Kladno a.s., která se zaměřuje na balení a kompletace různých výrobků.

Firma zaměstnává více jak 60% zaměstnanců se zdravotním postižením, čímž má statut takzvané chráněné dílny.

Ostatních 9% absolventů navštěvuje denní stacionář Zahrada, který je poskytovatelem sociálních služeb Kladno. Tato služba je poskytována mládeži i dospělým lidem s mentálním postižením, kteří mají z tohoto důvodu sníženou soběstačnost a jejich situace vyžaduje pomoc jiné osoby (to znamená se středně těžkým až těžkým mentálním postižením, s omezenou schopností sebeobsluhy).

Celkově je pracovní uplatnění absolventů Praktické školy dvouleté sledovaného průzkumného souboru poměrně malé.

Závěr

Téma diplomové práce se zaměřuje na pojednání o středním vzdělávání žáků s mentálním postižením v praktických školách. V průzkumné části je zúženo na vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením v Praktických školách dvouletých. Žáci s mentálním postižením potřebují k získání základních praktických dovedností kladný vztah pedagogů i spolužáků. Jejich potřebou je získat pocit sounáležitosti, uznání a úspěchu. Jejich přizpůsobení se ve společnosti klade velké nároky na psychiku. Obstát ve společnosti je pro osoby s mentálním postižením náročné. Proto je střední vzdělávání pro ně velmi důležité, lépe je připraví na praktický život, na lepší socializaci. Z tohoto důvodu považujeme střední vzdělávání v praktických školách pro tyto žáky za velmi důležitou oblast.

Utváření osobnosti žáka s různým zdravotním postižením je celoživotní proces. Jedinec s tímto postižením se rozvíjí nejprve díky vlivu rodiny, později školy a dalšího společenského prostředí. Významnou úlohu v procesu formování osobnosti má vzdělávání. Je to především škola, kdy si žák podle individuálních dispozic osvojuje nutné poznatky, vědomosti a dovednosti, které využívá v dalším životě. Cílevědomá činnost pedagogů vede k tomu, aby si žák osvojil vše potřebné k životu v navazujícím středním vzdělávání.

Úroveň výsledků osvojení si základních poznatků v praktických činnostech je limitována individuálními zvláštnostmi žáků, kdy je každý žák se speciálními vzdělávacími potřebami jiný. Tato odlišnost se výrazně projevuje zejména u žáků s mentálním postižením. U těchto žáků je v procesu učení nutné nahlížet na rozsah a hloubku postižení.

Pro každou dospělou osobu je důležitá práce, tvorba hodnot, vykonávání určité činnosti, která přináší společenský efekt. Jakákoliv činnost, která přináší určité společenské hodnoty je důležitá i pro postiženého jedince. Práce pro osobu s mentálním postižením má vlastní socializační, seberealizační a také i fiskální efekt. U těchto osob je toto vše důležité pro jejich sociální inkluzi a kladné přijetí do společnosti ostatních jedinců. Práce umožňuje člověku systematickou činnost, organizaci pracovního dne a organizaci volného času. Dalším důležitým efektem je také nezávislost na sociálním systému státu a finanční soběstačnost.

Po ukončení středního vzdělávání proces společenského a pracovního zapojení ovlivňuje dále celoživotní vzdělávání jedinců. Rovněž osoby s mentálním postižením se mohou vzdělávat celoživotně. Pro jejich vlastní profesní život může mít tato forma větší význam než pouhé ukončené střední vzdělání. Nejenom, že se tyto osoby dále vzdělávají, ale mají možnost se i dále setkávat s podobně postiženými osobami a vyměňovat si tak svoje zkušenosti a také navazovat nové vztahy.

Celoživotní vzdělávání je vynikající terapií, důležitou pro začlenění do společnosti, kdy i osoby s mentálním postižením nebudou do jisté míry závislé na sociálním systému společnosti a budou se umět sami o sebe postarat. Společnost tak může využít jejich potencialu a dát jim najevo, že i přes jejich handicap je s nimi počítáno, a že jsou právoplatnými členy společnosti se svými právy, ale i povinnostmi.

Závěrem je nutné zdůraznit, že i když žáci s mentálním postižením nedosahují výborné výsledky ve všech praktických činnostech, mají praktické školy nezastupitelné místo v současném systému vzdělávání i těchto žáků. Nelze zpochybňovat základní východisko, kterým je princip rovných šancí ve vzdělávání pro všechny žáky. Proto je třeba ke vzdělávání žáků s mentálním postižením přistupovat velmi citlivě s respektováním jejich osobnostních zvláštností a jedinečnosti.

Seznam použitých informačních zdrojů

Bílá kniha. Vyd.: Ústav pro informace ve vzdělávání – Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144 – 7

BENDOVÁ, P., ZIKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3854-3.

BENEŠ, M. *Andragogika*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

ČERNÁ, M. a kol. *Česká psychopedie*. 2. vyd. Praha: Karolinum 2015. ISBN 978-80-246-3071-7

ČERNÁ, M. a kol.: *Kapitoly z psychopedie*. Praha: UK, 1995. ISBN 80- 7066-899-7

DOLEJŠÍ, M, *K otázkám psychologie mentální retardace*, 1. vyd. Praha: Avicenum, 1973

FRANIOK, P, *Vzdělávání osob s mentálním postižením*, 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-150-1

GAVORA, P. 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-3715-185-0.

HÁJKOVÁ, V. a I. STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.

HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 246. ISBN 978 - 80-7367-569-1.

CHRÁSKA, M.: *Metody pedagogického výzkumu*, Praha, GRADA Publishing a.s. 2016, ISBN 978-80-247-5326-3

KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU, 2002. ISBN 80-7082-844-7.

KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2.vyd. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-7452-009-9.

KOZÁKOVÁ, Z. *Psychopedie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0991-7

PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.

PRŮCHA, J., a kol., *Pedagogický slovník*, 6. vyd. Praha: Portál 2009, .ISBN 978-80-736-7647-6

Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu jednoletou VÚP Praha 2009

Rámcový vzdělávací program pro Praktickou školu dvouletou VÚP Praha 2009

SLOWÍK, J. 2007. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3

ŠÍŠKA, J. *Mimořádná dospělost*. Praha:UK, Karolinum 2005.ISBN 80-246-0992-4

ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace*, 3. vyd., Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-060-7

VALENTA, M., MÜLLER, O., *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 1. vyd. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-732-003-92-7.

VÍTKOVÁ, M.a kolektiv, *Integrativní speciální pedagogika*, 2. vyd., Brno:Paido, 2004, ISBN 80-7315-071-9

VÍTKOVÁ, M. : *Somatopedické aspekty*. 2.vyd. Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.

Vládní výbor pro zdravotně postižené občany“*Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením*. “Úřad vlády ČR. Praha 2010. ISBN 978-80-7440-024

ZVOLSKÝ, P., *Speciální psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-203-6

Zákonné normy:

Věstník MŠMT ČR: č.j. 25602/97-22. In: Praha, 1997, č. 8.

Vyhláška 27/2016 Sb., O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění.

Vyhláška 72/2004 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, v platném znění.

Vyhláška č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, v platném znění.

Vyhláška č. 672/2004 Sb., kterou se mění vyhláška č. 442/1991 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích, v platném znění.

Ústavní zákon č.2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č.162/1998 Sb.

Sbírka zákonů - sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

Zákon 561/2014Sb., Školský zákon v platném znění

Internetové zdroje:

Deklarace práv mentálně postižených osob (1971) [cit. 29.2.2018]. Dostupný na: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=481>.

MKN: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, desátá revize, Tabeleární část, aktualizovaná druhá verze k 1. 1. 2009 [cit. 10. 2. 2018]. Dostupný na : <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014 [cit. 20. 2. 2018]. Dostupný na:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/dokumenty/narodni-plan-vytvareni-rovných-prilezitosti-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-na-obdobi-2010---2014-70026/>

OSN - Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006) [cit. 20. 2. 2018]. Dostupný na: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/dokumenty/Umluva-ve-sbirce.pdf>.

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením [cit. 10.1.2018]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/8>

Základní Listina práv a svobod (online). Dostupné z <http://cs.wikipedia.org>

[http:// www. zakonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz) > [sbírka zákonů ČR](#) > [ročník 2015](#)

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>,

<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

[http:// www. msmt cz.](http://www.msmt.cz)

[http:// www.rvp.cz](http://www.rvp.cz)

Seznam příloh

Příloha č. 1- Dotazník pro ředitele praktických škol Středočeského kraje	I
Příloha č. 2 - Otázky rozhovoru s učiteli závěrečných ročníků praktické školy k organizaci a průběhu závěrečných zkoušek.....	III
Příloha č. 3 – Ukázka pracovního listu pro žáky s narušenou komunikační schopností	IV
Příloha č. 4 – Ukázka - Tematický plán učiva oboru „Výživa a příprava pokrmů“	V
Příloha č. 5- Fotodokumentace – závěrečné zkoušky – Praktická škola dvouletá	VIII
Příloha č. 6: Souhlas žáků / zákonných zástupců	IX

Příloha č. 1- Dotazník pro ředitele praktických škol Středočeského kraje

Vážený pane řediteli, paní ředitelko,

dovoluji si Vás požádat o poskytnutí informací pro zpracování diplomové práce na téma „Střední vzdělávání žáků s mentálním postižením v Praktických školách.“

Dotazníkem bych ráda získala základní informace, které se týkají výuky v Praktické škole jednoleté a v Praktické škole dvouleté. Vámi poskytnuté informace budou sloužit pouze pro účely diplomové práce.

Děkuji Vám za spolupráci.

Bc. Ilona Šedivá, studentka oboru speciální pedagogiky

1. Je ve Vaší škole zřízena praktická škola
  - a) jednoletá
  - b) dvouletá
2. Jaký máte nejvyšší povolený počet žáků v Rejstříku škol a školských zařízeních
  - a) pro jednoletou praktickou školu
  - b) pro dvouletou praktickou školu
3. Má Vaše škola v praktické přípravě stanoveno některé z konkrétních zaměření například na :
  - a) přípravu pokrmů
  - b) práce v domácnosti
  - c) práce prádlem
  - d) úklidové práce
  - e) a další neuvedené.....
4. Jaký počet žáků vzděláváte v praktické škole jednoleté k 30. 9. 2017 ?
.....
5. Jaký počet žáků vzděláváte v praktické škole dvouleté k 30. 9. 2017 ?
.....
6. Kolik žáků vykonalo závěrečné zkoušky v praktické škole jednoleté k 30. 6. 2017 ?
.....
7. Kolik žáků vykonalo závěrečné zkoušky v praktické škole dvouleté k 30. 6. 2017 ?
.....

8. Máte informace o dalším uplatnění absolventů praktické školy po ukončení vzdělávání? Pokud ano, uveďte v jakých oblastech se absolventi nejčastěji uplatňují .
- a) v chráněných dílnách
  - b) v podporovaném zaměstnání
  - c) pokračují v dalším vzdělávání v odborných učilištích v oborech typu „E“.
  - d) využívají pracovní terapie v sociálně terapeutických dílnách
  - e) jsou umístěni v zařízeních sociálních služeb
  - f) zůstali v domácí péči
  - g) nemáme informace

Příloha č. 2 - Otázky rozhovoru s učiteli závěrečných ročníků praktické školy k organizaci a průběhu závěrečných zkoušek

Praktická zkouška

4. Jak je ve Vaší škole organizována praktická část závěrečné zkoušky?
5. Je třeba při této části zkoušky přistupovat individuálně ke každému žákovi ?
6. Vyžadují žáci průběžné vysvětlování postupů práce?
7. Jaká máte stanovena kritéria hodnocení výsledků praktické zkoušky?

Teoretická zkouška

1. Jsou žáci seznámeni s otázkami teoretické zkoušky před studijním volnem?
2. Dokáží si žáci písemně připravit odpovědi před vlastní ústní zkouškou?
3. Jaká máte stanovena kritéria hodnocení výsledků ústní zkoušky ?
4. Jsou ve Vaší škole žáci, kteří neprospěli u závěrečných zkoušek?

Příloha č. 3 – Ukázka pracovního listu pro žáky s narušenou komunikační schopností

KARBANÁTKY

Příloha č. 4 – Ukázka - Tematický plán učiva oboru „Výživa a příprava pokrmů“

TEMATICKÝ PLÁN 2. ROČNÍK PRAKTICKÁ ŠKOLA DVOULETÁ

ŠVP – Škola pro život

Výživa a příprava pokrmů

měsíc	učivo	Mezipředmětové vztahy	Učební materiály
září	<u>Zopakování učiva z předchozího ročníku</u> Jateční maso ▲ charakteristika a složení masa ▲ druhy masa ▲ zrání masa ▲ vady masa ▲ veterinární kontrola ▲ skladování a konzervace masa ▲ předběžná úprava masa Kultura stolování- opakování	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.57-60
říjen	<u>Hovězí maso</u> ▲ charakteristika hovězího masa ▲ dělení hovězího masa ▲ použití hovězího masa v kuchyni ▲ pokrmy z hovězího masa v kuchyni <u>Telecí maso</u> ▲ charakteristika telecího masa ▲ dělení telecího masa ▲ použití telecího masa v kuchyni Stolován ▲ velký stolní inventář	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.60-62 Učebnice: Potraviny a výživa str.62-63 Učebnice: Stolničení str.15
listopad	Vepřové maso ▲ charakteristika masa ▲ dělení vepřového masa ▲ použití vepřového masa v kuchyni ▲ vepřové sádlo, slanina, droby ▲ uskladnění, zpracování Stolování ▲ inventář na podávání pokrmů	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.63-65 Učebnice: Stolničení str.18-19
prosinec	Skopové maso ▲ charakteristika masa	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.66-68

	▲ dělení masa ▲ použití masa v kuchyni ▲ uskladnění , zpracování masa Stolování ▲ inventář na teplé a studené nápoje		Učebnice: Stolničení str.21-24
leden	Vedlejší jateční produkty ▲ kosti, krev, střeva, a jejich použití Masné výrobky ▲ charakteristika masných výrobků ▲ druhy masných výrobků ▲ masové konzervy – druhy, vady, zpracování Stolování ▲ pomocný inventář	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.68-70 Učebnice: Potraviny a výživa str.70-72 Učebnice: Stolničení str.24-25
únor	Ryby ▲ charakteristika a složení ryb ▲ rozdělení ryb ▲ mořské ryby a sladkovodní Stolování ▲ jídelní lístek	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.74-78 Učebnice: Stolničení str.30
březen	Drůbež , zvěřina ▲ charakteristika a složení ▲ konzervy a výrobky ▲ kuchyňská úprava ▲ skladování ▲ ošetření masa Konzervace masa - význam a způsob konzervace Kultura stolování ▲ podávání nápojů	Praktické činnosti	Učebnice: Potraviny a výživa str.78-81 Učebnice: Potraviny a výživa str.82-83 Učebnice: Stolničení str.41
duben	Nealkoholické a alkoholické nápoje ▲ pitná voda, minerální voda ▲ nealkoholické nápoje – teplé, studené ▲ alkoholické nápoje ▲ druhy ▲ zajímavosti Stolování ▲ slavnostní stolničení	Praktické činnosti, výchova ke zdraví, rodinná výchova	Učebnice: Potraviny a výživa str.83-94 Učebnice: Stolničení str.42
květen	Hlavní zásady správné výživy ▲ smíšená strava ▲ zásady správné výživy ▲ výživa dětí a mladistvých ▲ výživa starých osob	Praktické činnosti, výchova ke zdraví, rodinná výchova	Učebnice: Potraviny a výživa str.94-113

	♣ léčebné diety Stolování ♣ banket, raut, recepce		Učebnice: Stolníčení str.43-45
červen	Opakování a příprava na závěrečnou zkoušku ♣ opakování témat ke zkoušce		

Příloha č. 5- Fotodokumentace – závěrečné zkoušky – Praktická škola dvouletá

Příloha č. 6: Souhlas žáků / zákonných zástupců

Souhlas respondentů – absolventů Praktické školy dvouleté , případně zákonných zástupců žáka/žákyně k účasti na průzkumu

Souhlasím s tím, aby můj syn/dcera ..... se zúčastnil/la průzkumu k dalšímu pracovnímu uplatnění absolventů Praktické školy dvouleté, který slouží jen anonymnímu sběru dat pro diplomovou práci.

V Kladně - Vrapících dne: .....

Podpis žáka / zákonného zástupce: .....